

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
כי תצא
אלול ה'תשע"ז ב'שכ"ח
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בירור מרן שליט"א בעניין העוף מסוג "בראקל", האם הוא כשר לאכילה, האם מותר לעשות בו כפרות (לא לו הנוהגים לעשות כפרות על תרנגול בערב יום הכיפורים), האם אפשר להתיר עוף זה באכילה גם לאשכנזים, והתייחסות לדברי הגר"מ שטרנבוך שליט"א, ורבנים נוספים, בעניין זה.

המשך בעניין ההבדלים בניגוני הטעמים, וביאור כיצד ישנם הבדלים בטעמי אמ"ת, כגון מ"ש מהרי"ץ זיע"א בחה"ד על תהלים שכאשר ישנם שני שופרות או טפחא ושופר אזי עושים הפסקה קלה בטעם השני, ותיקון דברים שנכתבו בעבר ע"י מרן שליט"א בעניין זה.

הפרכת דברי הרב מאזוז שליט"א בעלון בית נאמן על קריאת החאלבים את המלה "אשרי" שבפסוק "אשרי האיש" בתהלים, עם העמדה באות שי"ן (כמו התימנים), ודברים בשבחם.

בדבר בשבח החוברת חן אשה על בעלה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 415

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,
וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם זאת לפני השיעור.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים,
ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו הרב אוהד בן רבי שמעון נהרי הי"ו, ימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבו וכל הנלוים אליו לטובה, אכ"ר. וכן להצלחת הבחור ברק בן ידידנו רבי שמעון אשואל הי"ו, המקום ברוך הוא יזכהו לזיווג הגון בקרוב, וימלא כל משאלות ליבו לטובה, אכ"ר.

וכן לרפואת מרת מזל בת מארי יעקוב סיאני שתחי', אמו של ידידנו רבי ברק צברי הי"ו, המקום ברוך הוא ישלח לה רפואה שלימה, בתוך כל חולי עמו בית ישראל, אכ"ר.

בירור מרן שליט"א בעניין העוף מסוג "בראקל", האם הוא כשר לאכילה, האם מותר לעשות בו כפרות (לאילו הנוהגים לעשות כפרות על תרנגול בערב יום הכיפורים), האם אפשר להתיר עוף זה באכילה גם לאשכנזים, והתייחסות לדברי הגר"מ שטרנבוך שליט"א בעניין זה.

ברוך אדיר במרומים, מתנשא עלי רמים, ברא עולמו במדת רחמים, ביה י"י צור עולמים, ברוך הוא [עיין דברי חפץ חלק ח' עמ' כ"ה ועמ' כ"ט ועמ' ס"ב].

התחלנו בשבח להקב"ה, שיזכנו לזכות את הרבים, אכ"ר.

ברצוני לדבר על נושא, אשר בזמן האחרון יש עליו רעש גדול, 'קול מלחמה במחנה', לגבי העופות. קול שאון מעיר קול מהיכל [ישעיהו ס"ו, ו']. תלמידי חכמים, מתנצחים זה עם זה בהלכה. אלה אוסרים את העופות הללו, ואלה בהיפך אוסרים את אלה. בקיצור, מי שירצה להחמיר, יהיה אסור לו לאכול עופות. כיון שישנם רבנים כאלה, המערערים על כל העופות שאכלו עד היום.

הביאו עוף חדש מבגיה, שהכינוי שלו "בראקל", (ויש שם עיר הנקראת בשם זה, על שם התרנגול היפה והמיוחד הזה שלהם שמגדלים אותו תחת פיקוח וכו'), בה מגדלים אותם באופן שמור ומיוחד, כי כמעט המין הזה נכחד.

מצד אחד, ישנם רבנים הטוענים, כי ה"בראקל" אסור באכילה, כיון שהם סוברים שאין עליו מסורת. אבל העופות הרגילים, כשרים

לכתחילה. ומאידך ישנם כאלה, המתירים את ה"בראקל" לכתחילה, אבל אוסרים את העופות האחרים, אפילו בדיעבד. או אולי מתירים הם בשעת הדוחק. או עכ"פ סוברים שיש בהם חששות גדולים.

עד כדי כך הגיעו הדברים, שכבר מאשימים האחד את השני בשקרים וכו', ויש שהורו שאם בישלו את העוף הזה צריך להגעיל את הכלים, וכן לגבי הביצים שהן ג"כ אסורות, ואם שוחט שחט את העופות הללו הוא פסול, ואסור למנות למשגיה כשרות מי שאכל אותו. ובכן לפיזה כמעט יהיה אסור לאכול האחד אצל השני, ואחריתה מי ישורנה.

בעזרת ה', ברצוני לברר את הנושא הזה. לפענ"ד, אפשר לעשות שלום ביניהם. ברצוני לומר כמה חידושים בעניין זה, נקודות חדשות שלא עמדו עליהם. אפשר להרגיע את הרוחות, שכולם כשרים לכם, אפילו לכתחילה. גם העופות הרגילים, וגם העופות מסוג "בראקל". וזאת לאחר שעיינתי בש"ס ובפוסקים, ועוד למדתי בעשרות ספרים, וקראתי עשרות מאמרים ותשובות בנושא הזה.

כמובן, מי שלא נכנס לעניין, יאמר, טוב, אם ישנו ספק, אזי נחמיר בכך. אבל בנ"ד, אי אפשר להחמיר, כיון שא"כ יהיה אסור לאכול שום עוף. ואם תאכל בשר בקר, גם שם ישנן כל מיני חומרות. ולבסוף, לא יאכלו בשר בכלל, וזהו דבר שאינו בא בחשבון. ראשית, כי מבחינה בריאותית, הדבר מביא חולשא ח"ו. וכן מבחינת כבוד שבת ויו"ט, אי אפשר להימנע מאכילת בשר. וגם האם אפשר לא לאכול כלל ביצים? 'יכי תאמרו מה נאכל' [ויקרא כ"ה, כ']? הרי היוצא מן הטמא, טמא.

בכל אופן, ברצוני ללבן את הדברים, ולהראות כי מבחינה הלכתית, הדברים הם די ברורים.

האמת היא, שהסוגיא על כך במסכת חולין, מדף נ"ט והלאה, זאת היא סוגיא מסובכת, וישנן שיטות רבות במפרשים. לכן לא ניכנס

לוקחים תרנגולת. ואם היא מעוברת, אולי תלד זכר או נקיבה, לוקחים עוד. אז אם לתרנגול קוראים גבר, אז לתרנגולת קוראים גברת. בסדר.

אבל כל זה, על פי הפשט. אולם לדעת המקובלים, יש לכך טעם אחר. גם עפ"י הסוד ישנו עניין בדוקא, לקחת תרנגול. מובא בשער הכוונות ודף ק' ע"א, הובא בכף החיים הל' יום הכיפורים סימן תר"ה אות ה"ן כך, מנהג של הכפרה הנז' בספרי הגאונים, היה מורי ז"ל נוהר מאד לקיימו, והיה לוקח תרנגול אחד לבן לכל א' מבני הבית הזכרים, ותרנגולת א' לבנה לכל אחד מבני הבית הנקבות. ולפיכך לאשה מעוברת ישחוט עליה מספק ב' תרנגולים, א' זכר אולי הוא זכר, ותרנגולת א' נקבה אולי הולד נקבה, ועוד תרנגולת אחרת בשביל האשה עצמה, נמצא שהם ג' תרנגולים, ב' נקבות וא' זכר לכל אשה מעוברת. וזמן שחיטתו הוא בליל עיוה"כ באשמורת קודם ע"ה אחר סליחות.

וסוד הדבר הוא, לכפות את הדינים. כי הנה התרנגול נקרא גבר, כי הוא בחי' ה"ג, אשר ביסוד דנוקבא, הנקרא גבר. והוא נשחט ג"כ ביום ה'ט', שגם הוא כנגד היסוד, שע"י השחיטה נכנעים ונמתקים גבו' היסוד הנז'.

וכנגדו הוא השעיר המשתלח ביוה"כ. הרי בעוה"ר, אין לנו שעיר המשתלח, לכן יש אומרים כי זוהי אחת הסיבות שהם עושים את הכפרות האלה, שזה קצת במקום השעיר המשתלח. אם כי שהדבר כמובן אינו דומה בכלל, אבל יש בכך 'עניינים'. ואכמ"ל. כי הנה השעיר ההוא הוא גבו' שבמלכות דנוק, אשר הם דינין קשים יותר מן הגבו' שביסוד שבה הנקרא גבר ותרנגול. ולפי שהוא יוה"כ, יש בנו כח למתק אפילו הגבו' הקשות שבמלכות שבה הנק' שעיר, אבל בעוה"כ אין בנו כח אלא בגבורות היסוד, שאינם כ"כ קשים, ואפ"ה אינם נמתקים אלא באשמורת הבוקר שהוא עת רצון, והרחמים גוברים אז וכו' עכ"ל.

בעת לכל השקלא וטריא, אלא ניגש ישר לדעת הפוסקים, מה שנפסק להלכה בשלחן ערוך.

אברכים רבים פנו אלי בשאלה, כדת מה לעשות. ומה אני אומר על הדבר הזה? האם יש לנו מה לומר, מה לחדש, לגבי הנושא הזה? גם מקרב האשכנזים, שאלו אותי על כך.

קיבלתי מכתב מאת הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מחבר הספרים 'גם אני אודך', ו'פרדס יוסף החדש', אשר כתב לי בזה"ל, מה דעת כת"ר שליט"א לעניין עופות של "בראקל", אם מותרים באכילה? בברכת כהנים באהבה וכו'.

אבל תמיד יש לו שאלות מעניינות ומיוחדות, אז הוא הוסיף עוד שאלה, האם מותר לעשות כפרות על עופות "בראקל", ומה הטעם.

בכבוד רב מאד, גמליאל הכהן רבינוביץ, מח"ס 'גם אני אודך', בני ברק.

לגבי הכפרות, לכאורה מה נפשך, אם העוף הזה הוא כשר לאכילה, אזי הוא כשר גם לכפרות. הכי הרבה יתנו אותו לעניים שאוכלים אותו. אלא, ישנה כאן נקודה אחרת.

אמנם אנחנו התימנים, איננו נוהגים לעשות כפרות, וכדברי מרן בבית יוסף ובש"ע הסובר שיש בזה משום דרכי האמורי, ולכן יש למנוע את המנהג הזה [ענין שע"ה או"ח סימן קי"ב, הלכות ערב יום הכיפורים, סעיף ב']. אבל אלו הנוהגים לעשות כפרות, הם לוקחים לכתחילה תרנגולים. האם שאלתו היא, כי אולי ה"בראקל" הזה, הוא אינו תרנגול. על מה הויכוח? האם הוא כשר, או האם הוא תרנגול? הרי הם לוקחים תרנגול לכפרות, כיון שהוא נקרא בשם 'גבר', כמבואר בגמ' יומא דף כ ע"א. על הפסוק, פָּעִיצוֹן גָּבֵר [במדבר ל"ג, ל"ה], התרגום ירושלמי הוא, פָּרֶךְ תְּרַנְגוּלָא [וענין נפלאות מתורתך שם דף ש"פ שפ"א]. א"כ, גבר תמורת גבר. 'זה חליפתי, זה תמורת'. ולאשה,

א"כ השאלה היא, אולי ה"בראקל" הוא מין חדש, ואז הוא לא נקרא 'גבר', ואינו תרנגול. ואז לא יתמתקו הגבורות. מלבד זה, הבראקל אינו לבן, אלא שחור וחום – אדום. אמנם תרנגול לבן הוא לאו דוקא לעיכובא, ואדרבה יש אומרים לא לחזר אחריו, ע"י כף החיים סימן תר"ה ס"ק כ"ד.

בפשטות, אין ויכוח האם הוא נקרא תרנגול, או שלא. ברור ומוסכם שהוא מין תרנגול. אלא הויכוח, האם יש עליו מסורת. כי בגמרא במסכת חולין [דף ס"ב ע"ב] כתוב, עוף טהור נאכל במסורת.

צריכים להדגיש, כי עיקר הויכוח כעת בזמנינו, הוא רק לגבי האשכנזים. אבל לדידן, השאלה היא הרבה פחות חמורה. כי הרמ"א מחמיר בנושא הזה יותר, והוא פוסק [ראה לקמן], שאין עוף טהור נאכל אלא במסורת. דהיינו, מדינא דגמרא, לפי הרבה פוסקים, ראשונים ואחרונים, אפשר לומר רובם ככולם, כאשר ישנה מסורת, אזי כבר אין צורך לבדוק את הסימנים. אם יש מסורת, אז נגמר, לא חייבים את הסימנים.

הרי ישנם שלשה סימנים. ביסוד, זה ארבעה. הנקודה הראשונה והעיקרית היא, שהעוף לא יהיה דורס. יש עוד שלשה סימנים, שסימן או"ק. א'צבע, ז'פק, ק'רקבן. סימני הטהרה של עופות הם, אצבע יתירה, ושיש לעוף זפק, ושהקרבן יהא נקלף ביד, לא בסכין. דהיינו, שבקלות אפשר לקלפו. ישנם הרבה פרטי דינים בנושא הזה, אבל עכ"פ אלו הם שלושת הסימנים. הסימן או"ק שנתתי, הוא מלשון אסור באזיקים, דהיינו קשור בשלשלאות של ברזל. אם יש מסורת שהעוף טהור, לא צריכים לבדוק את הסימנים. רק כאשר אתה לא יודע, אז צריך לבדוק את הסימנים. גדולה מזו, מבואר בש"ך [סי' פ"ב סק"ג] ושאר אחרונים שם, שאפילו נתברר שאין לו שום סימן, כשר הוא מכח המסורת, העיקר שלא ראינו שהוא דורס.

אולם הרמ"א פוסק, שעוף טהור נאכל אך ורק במסורת. כלומר, לא יעזרו הסימנים, ולא שום דבר, חובה שתהיה מסורת. אם אין מסורת, הדבר בבחינת 'סגר עליהם המדבר'. ולכן הויכוח כיום גדול וחזק, בין הרבנים האשכנזים, בעיקר. כי אצלם, זה חק ולא יעבור. בלי זה, הוא נחשב כמו עוף טמא.

לדעת מרן הש"ע, וק"ו לדעת רבינו הרמב"ם, העניין הרבה יותר קל. מהרמב"ם נ"א ממאכלות אסורות הלכה ט"ז י"ז משמע, שאם אתה יודע שהעוף אינו דורס, או אולי אפילו אם אינך יודע האם העוף דורס או שלא, אבל בודאי שכאשר אתה יודע שאינו דורס, מספיק אפילו סימן אחד, מתוך שלושת הסימנים הללו. ויש אומרים, כי הסימן אינו אחד משלשתן, אלא דוקא הסימן שקרבנו נקלף. ולפי השו"ע, צריך את שלושת הסימנים. אמנם גם מרן השו"ע בסופו של דבר מצריך מסורת, אבל לא כפי שכתב הרמ"א, שהעוף נאכל אך ורק במסורת, אלא שלדעת מרן ה'מסורת' זה רק מנהג לחומרא, מחמירים כך, אבל לא שזאת חובה מעיקר הדין. ולכן אם ישנה עוד סיבה להקל, אם חרטומו רחב וכף רגלו רחבה, אזי זה מספיק. אבל הרמ"א, מחמיר מאד.

נראה את השלחן ערוך בפנים, נבין את השיטות, ובעז"ה נסדר את הדברים. ואף שהעניין הוא כפי שאמרתי, לדידן הדבר יותר קל, אבל בעז"ה ברצוני לומר, כי גם לפי האשכנזים אפשר להתיר זאת בשופי. הדבר מובא בשלחן ערוך [יו"ד סימן פ"ב]. קשה אמנם להיכנס לפרטי הפרטים, ולא אחזור על דברים שכבר דיברו בנושא הזה, אני רק אומר את הנקודות העיקריות, ומה שברצוננו לחדש ולברר בעניין.

כתב הש"ע [שם בסעיף א'] כך, סימני עוף טהור, לא נתפרשו מן התורה. אלא מנה מינים טמאים בלבד, ושאר מיני העוף מותרים. והמינים האסורים, כ"ד האמורים בתורה (ל' רמב"ם פ"א מהמ"א הי"ד). כתוב בתורה, אֶת הַנֶּשֶׁךְ

שהוא בקי במינים הטמאים האמורים בתורה ובשמותיהם.

מי שאינו מכירם ואינו יודע שמותיהם, בודק בסימנים. כל עוף שהוא דורס ואוכל, בידוע שהוא ממינים הטמאים וכו'. נדלג על החלק של חולק אצבעותיו, שזהו סימן של דריסה.

כעת כותב מרן כך, ואם ידוע שאינו דורס, הדבר ידוע שהוא לא עוף דורס, מגדלים אותו בחצרות זמן רב, האנשים רואים אותם כל הזמן, מבחינים שהם אינם דורסים. מה הפירוש 'דריסה'? ישנם כמה דעות. אבל נניח באופן שלפי כל הפירושים, העוף הזה אינו דורס. יש שלשה סימני טהרה: אצבע יתירה, וזפק, וקרקבנו נקלף ביד, לאפוקי אם אינו נקלף אלא בסכין וכו'.

ואע"פ שיש לו ג' סימנים אלו, אין לאכלו, לפי שאנו חוששים שמא הוא דורס, אלא א"כ יש להם מסורת שמסרו להם אבותיהם שהוא טהור.

מרן השו"ע, קצת מקצר בעניין, הש"ך מרחיב קצת יותר, להסביר את דברי מרן, כיון שדבריו קצת סתומים. כותב הש"ך ובס"ק ד', שמצד הדין מרן פוסק שאפשר לסמוך על שלושת הסימנים הללו, גם אם אינך יודע האם הוא עוף דורס. אבל אם אתה יודע שאינו דורס, אתה יכול לסמוך על סימן אחד. דהיינו, אם האדם נמצא עם העופות הללו ומכיר אותם, והוא בטוח שהעוף אינו דורס, אזי הוא יכול לסמוך רק על סימן אחד.

וז"ל הש"ך, המחבר קיצר בדבר, ולא בא אלא לומר שיש שלשה סימני טהרה. ואפילו הכי אנו נוהגים לאסור, אף שאינו דורס. מה הסיבה לכך? מדוע צריך מסורת? נניח ואני יודע שהעוף אינו דורס, וגם יש לו שלשה סימנים. מה החשש? מכל מקום איכא למיחש שמא ידרוס פעם אחרת. כפי שמובא בגמרא, לגבי תרנגולא דאגמא, שחשבו שהיא טהורה,

וְאֵת הַפֶּרֶס וְאֵת הָעֶזְנִיָּה וְגו' [ויקרא י"א, י"ג], התורה מונה ומפרטת את העופות הטמאים, כיון שהם המיעוט. לפריזה בעצם לכאורה, רוב העופות צריכים להיות טהורים. ישנם כאלה הטוענים, כי א"כ יוצא, שבכל ספק יש לנו רוב, כיון שרוב העופות הם טהורים. אבל כבר מבואר בשו"ת הריב"ש [סי' קצ"ב], שאי אפשר בזה לסמוך על הרוב. גם התוספות שם [חולין דף ס"ג ע"ב ד"ה ודילמא] אומרים, שאפילו שבעצם רוב המינים הם טהורים, והתורה כתבה את המיעוט האסורים בכדי 'לתפוס לשון קצר', אבל בכל זאת ישנם מינים טמאים, שבהם עצמם יש הרבה טמאים, שכן נזכר בגמרא שם שמאה עופות טמאים יש במזרח, וכולם מין איה יעו"ש. נמצא שיכול להיות, שבסך הכל בעולם, ישנם רוב עופות טמאים, כך שאין מה לסמוך על הרוב. בעל כרתי ופילתי מפלפל בכך, ועוד אחרונים [עיין דרכי תשובה יו"ד סי' פ"ב סק"א].

גם אם לפי עניות דעתי היה אפשר לקחת זאת בתורת צירוף, להוסיף זאת לחשבון, אבל לא צריך להגיע לכך. זה דבר קשה. לכן, אפילו בלי להיכנס לנושא הזה, אף אם נאמר שרוב העופות בעולם בפועל הם טמאים, בכל זאת אפשר לטהר, או להכשיר את העופות שבנ"ד, כדלקמן.

ממשיך מרן הש"ע [בסעיף ב'] ואומר, כל מי שהוא בקי באותם מינים ובשמותיהם, הרי זה אוכל כל עוף שאינו מהם, ואינו צריך בדיקה (שם). ועוף טהור, נאכל במסורת. והוא שיהיה דבר פשוט באותו מקום, שזה עוף טהור. מרן מסביר, שאין המדובר בסתם 'מסורת'. לפעמים ישנה 'מסורת', שכמה אנשים אומרים שהם יודעים. אבל בנ"ד, צריך שהדבר יהיה 'פשוט'. דהיינו, שזהו דבר נפוץ. הדבר קצת מגביל את העניין, ואכן זאת אחת הנקודות של המחמירים.

ישנה הלכה נוספת [שם], ונאמן צייד לומר, עוף זה התיר לי רבי הצייד, והוא שיוחזק אותו צייד

ואפילו אכלו אותה, ולאחר זמן התברר שזהו הוא דורס. בהתחלה לא ראו זאת. כנראה, רק לפעמים זה כך. לכן, כיון שחששו לכך, כי יתכן דבר כזה, א"כ אפילו שאתה יודע שהעוף אינו דורס, מאחר ויש חשש שמא ידרוס, לכן כותב רש"י שם בגמ', שבכדי לצאת מן הספק הזה, לא אוכלים אלא רק במסורת. דהיינו, אם יש מסורת על כך, הדבר סימן שכבר בדקו את הנושא הזה, וידעו במשך הזמן שהוא אינו דורס, ואז הדבר חלק.

בסעיף ג' כותב מרן, יש אומרים, שכל עוף שחרטומו רחב וכף רגלו רחבה כשל אווז, בידוע שאינו דורס, ומותר באכילה אם יש לו שלשה סימנים בגופו. כך דעת מרן. אומר על כך הרמ"א, הגה: ויש אומרים, שאין לסמוך אפילו על זה, ואין לאכול שום עוף אלא במסורת שקיבלו בו שהוא טהור (בארוך כלל נ"ו ובתולדות אדם וחוה נט"ו). וכן נוהגין, ואין לשנות. כך שיטת הרמ"א, שאפילו שיש את הסימן של כף רגל רחבה וחרטום רחב, ואם כן העוף הזה אינו דורס, שמרן מצרף זאת שבמקרה כזה הוא לא צריך אפילו מסורת, על כך אומר הרמ"א, לא, צריך רק מסורת.

לכן כתבתי בס"ד בשלחן ערוך המקוצר [י"ד איסור והיתר סימן קל"ד סעיף ב'], על פי שיטת מרן, כיון שאנחנו פוסקים כדעת מרן, כמעט שאין היתר בזמנינו לאכול עוף אלא במסורת, הדבר אינו מוחלט. בדרך כלל, זהו אינו הכלל היחיד. אצל האשכנזים, בסופו של דבר זהו הכלל היחיד, רק מסורת, וממילא ק"ו שיש את הסימנים. אבל לדידן, אכן יש מקום לפעמים לסמוך על הסימנים יעו"ב.

הפרי חדש [שם סימן פ"ב ס"ק ט'] מסביר את שיטת מרן, ודברים דומים כותב גם הגר"י אביישיץ בכרתי ופלותי, שלדעת מרן, אפילו שיש את הסימן הזה של כף רגל רחבה וחרטום רחב, עדיין זה לא בטוח שהעוף אינו דורס. א"כ, מדוע אתה סומך על כך? הרי זה אינו סימן מובהק? אלא זה עפ"י שיטת הרמב"ם, זהו הר"ר

משה בר יוסף, אחד מן הראשונים, מביאים אותו בספרים, כגון בעל המאור והרמב"ן והר"ן, ויש לו גירסא אחרת בסוגיא שם ופירוש אחר, ורוב הראשונים מסכימים לשיטתו, והם קובעים כי זאת השיטה העיקרית להלכה. ובעצם, שיטת הרמב"ם, דומה לשיטת הרמב"ם. לא בדיוק כמו הרמב"ם.

האמת היא, כי דעת הרמב"ם אינה ברורה. אמנם בפשטות משמע מהרמב"ם, כפי שאמרתי מקודם, שאם יודעים שהעוף הזה אינו דורס, ויש לו סימן אחד, אזי הדבר מספיק. התפלפלו בדעת הרמב"ם, הריב"ש והלחם משנה, ועוד מפרשים. המעניין הוא, שבעל ערוך השלחן אוחז [סימן פ"ב סעיף כ"ט], ששיטת הרמב"ם היא כמו שיטת הרמ"א. לערוך השלחן יש מהלך מיוחד, שיטה מיוחדת, והוא השווה את הרמב"ם עם הרמ"א, וממילא יוצא שהרמב"ם מחמיר מאד כדעת הרמ"א. אבל זה חידוש גדול, לא כך היא הפשטות. וע"ע תו"ש כרך כ"ח פרשת שמיני דף צ"ד צ"ה, סידור שיטת הגאונים והראשונים והרמב"ם וכו' וסיעתם.

בכל אופן, בשלחן ערוך לא נפסק כך, וגם הפרי חדש [ס"ק ט'] אומר, שיטת הר"מ בר יוסף, היא המחזורת והמוסכמת מרוב הפוסקים. א"כ, אם אתה רואה שיש שלשה סימנים, אז בטוח שהעוף הזה טהור. ואין לנו לחוש עוד, אם דורס אם לאו. כאשר ישנם שלשה סימנים, אין צורך לחשוש אולי הוא ידרוס בעתיד. תכף נסכם את הדברים, בכדי שיהיו מסודרים.

אבל כי אית ליה חרטום רחב וכף רגלו רחבה, דאיכא מאן דאמר דבידוע שאינו דורס, פשיטא דסמכין אהך סברא להתיר בפשיטות. דהיינו, כיון שבעצם מרן אוחז שזה מספיק, אז גם אם נאמר שצריך מסורת, אבל מרן לא לוקח זאת בצורה מוחלטת. אפילו שהנקודה הזאת אינה ברורה, בצירוף אפשר לקחת את זה. כיון דמאי דלא מקילינן להתיר לגמרי בג' סימנים, אינו אלא חומרא בעלמא. מוסיף הפרי חדש, וזה

כמ"ש המפרשים, הם אינם סיבה, אלא סימן. כך אומר הצפנת פענח [הרוגאטשובי על הרמב"ם שם יעו"ש, ובמ"ש בס"ד בעיני יצחק על שע"ה יו"ד סימן קל"ד אות ז' ד"ה ומצאתי. אבל דעת הרלב"ג שהם סיבה, כמובא שם באות ל"ב דף ר"ב ד"ה וחגב].

הסיבה לפולמוס בכל העניין הזה, היא מפני שלפני כמה עשרות שנים, עוררו כמה רבנים, מהראשונים שבהם, או הראשון שבהם, זהו הגר"ש וואזנר זצ"ל בשו"ת שבט הלוי [חלק עשירי סימן קי"ג], שכיון שהיום העופות הם בלולים ונשחטים אח"כ במפעלים, שמקבלים אותם מחו"ל, ואין גישה לבדוק אותם. דהיינו, הלולים והמפעלים מקבלים עופות, אבל איך העופות הללו גדלו? איך הם נתפתחו? לאף אחד אין ידיעה, כי אין גישה, כיון שזהו סוד מקצועי. יש תחרות ביניהם. ובחוץ לארץ, יש שלשה מפעלים גדולים בעולם.

כך הוא כותב, הדברים נמסרים כהיום ביד מגדלי העופות, שאין להם שום ידיעה בשטח זה, גם אם הם שומרי תורה ומצוות, ומכ"ש האחרים שרחוקים מזה. א"כ דבר חמור לפנינו, שמתערבים מינים שאינם בדוקים בטהרתן עם המינים המקובלים, ונמכרים ונשחטים הגידולים אח"כ בתור עופות במסורת, בלי להרגיש. הם עושים זאת, כדי להשביח את העופות, בכדי שיהיו יותר שמנים, מכליאים כל מיני מינים, כדי ליצור משהו משובח.

ובהמשך הוא אומר, כי גם אם נאמר כדעת הבית שלמה, ש'זה וזה גורם', מותר לפי ההלכה. בסדר, זה מותר. אבל מכליאים כל מיני מינים, ואף אחד לא יודע מה הם מכליאים, ולא יגלו לאף אחד.

הדבר נתגלה, אחרי ככלות הכל, ע"י המומחים שעסקו בכך, לאחר שהם יצאו לפנסיה, הם גילו כמה דברים. בכל אופן, אלו השמועות והדיבורים.

פסק אמיתי וברור ראוי לסמוך עליו ודלא כההג"ה. הפרי חדש מחזק את הכרעת מרן.

ממילא, יוצא כך. שיטת רוב ככל הפוסקים היא, כפי שהכריע מרן בשלחן ערוך, וזה מיוחס בעיקר לרמב"ם, שכאשר אתה יודע שהעוף אינו דורס, ובדקת וישנם שלשה סימנים, לא צריך מסורת. כך מצד הדין. אבל בכל זאת השלחן ערוך חשש לשיטת רש"י, כי לדעתו למרות הכל, גם שאתה יודע שהוא לא דורס, ויש שלשה סימנים, בכל זאת רש"י חושש, אולי בעתיד ידרוס, לכן צריך מסורת. מרן פסק את שיטת רש"י לחומרא, מצד המנהג, ולא מעיקר ההלכה.

אסדכן, לגבי מה שדנים כיום, לגבי כל העופות, מבלי להיכנס לפרטי הפרטים, יוצא שהמדובר על חומרא, על מנהג, לפי מרן. ובעצם, מצד הדין, בודאי שזה כשר. השאלה, מה הדין לכתחילה, האם נוהגים או מחמירים, שתהיה מסורת. וכעת צריכים לברר, האם ישנה מסורת, או שלא. אבל לדעת הרמ"א, זאת חובה מעיקר הדין, לברר שיש מסורת. ובלי זה, העוף הזה נחשב טמא, אסור לאכול אותו. ואז ח"ו גם יהיה צורך, להכשיר את הכלים. כך לפי פסק הרמ"א שכתב, כך נוהגין, ואין לשנות. ישנן שיטות כאלה. כל גדולי האשכנזים, יוצאים ביד רמ"ה'.

שאלה מהקהל: גם אם יש לו את הסימנים, היתכן לומר שהוא עוף טמא? אפשר להגיד, שלא לאכול אותו. אבל להגיד שהוא טמא? **תשובת מרן שליט"א:** נכון. אי אפשר להגיד את המלה טמא, אבל אי אפשר לאכול אותו. דינו כמו טמא. כאילו הוא טמא. ועיין שו"ת דברי חיים יו"ד ח"ב סי' מ"ה.

שאלה מהקהל: כל העניין הזה, הוא רק מדרבנן.

תשובת מרן שליט"א: יכול להיות. אפשר להגיד שזה מדרבנן. בכל אופן השלשה סימנים, אז"ק, שנתנו חז"ל [על פי נסיונם ובדיקתם

לכן הוא אומר, אבל נדון שלפנינו, כבר כתבתי דהוא משגה חמור, דנעשים הדברים עי"ד אינם בקיאים כלל, וגם הוא דבר תמידי, וכבר כתבתי בעניי בכמה מקומות, שאין להעמיד הנהגת הכלל על דברים של דיעבד, ובפרט לעניין קדושת האכילה. ונתרבה מיום ליום, שמרכיבים המינים בלי להודיע מה מרכיבים, והדברים יבואו ח"ו למכשול גדול באיסור מאכלות. על כן עלינו להתעורר ולעמוד בהשגחה חמורה, שלא להביא לשחיטת עופות רק ממקור שהוא בדוק מחשש תערובת מינים, ושהאפרוחים גדלים רק ממין שהמסורת ברורה בלי פקפוק, בין מצד הזכר ובין מצד הנקבה.

בקיצור, אי אפשר לסמוך על המקורות, כי הם עושים במחשך מעשיהם, אף אחד לא יודע מה הם מערבבים, מבחינתם העיקר הוא שתהיה סחורה טובה, כדי שיקבלו מחירים טובים, שהציבור יהיה מרוצה שזה טעים וכו'. והנושא הזה נתגלגל, כבר עשרות שנים. ונע"ע שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' ל"א.

לכן בזמן האחרון, הביאו את העוף "בראקל", מארץ בלגיה, וטענו שיש על זה מסורת. איך יש על זה מסורת? כותב הרה"ג משה קליין שליט"א, שהגר"ש וואזנר זצ"ל אמר שהוא מכיר את העוף הזה מצעירותו (כנראה בוינה), זה עוף שהיו מגדלים בחצרות, וזה מה שהם אכלו. טוב, כך העיד הגר"ש וואזנר. כי ישנו עוף הדומה, הנקרא בשם "בלדי", זהו העוף הערבי של ארץ ישראל, אבל רבנים אחרים טוענים, שזה אכן רק דומה, אבל זה לא בדיוק אותו הדבר. בכל אופן, לגבי העוף שהביאו מבלגיה, עליו אמר הגר"ש וואזנר שהוא מכיר אותו.

כך ראיתי במכתבו של הרמ"ש קליין שליט"א (שהוא תלמיד מובהק שלו), שנדפס בקונטרס מסורת טהרת עופות אות ב' ג' בזה"ל, כינס רבינו כמה ת"ח אנשי אמת ומביני מדע וגם ביכלתם להוציא הוצאות על זה, ושלחם לילך למקומות בחו"ל אשר גדלים התרנגולים באופן טבעי ללא הכלאות, והלכו בשליחות רבינו

זצ"ל ובברכתו ממקום למקום וביררו בירור אחר בירור עד שהגיעו לתרנגולים הנקראים "בראקל" שגדלו באופן טבעי ללא כל תערובת מינים אחרים, ובאו לרבינו זצ"ל וסיפרו לו כל הבירורים שעשו, וסמך ידו עליהם וביקשם להביא את העופות הנ"ל לארץ ישראל ולהתחיל בגידולם, והצליחו להביא כמה עופות כדי שרבינו יראה בעיניו את העופות, ואמר בשמחה שזה תואר העופות שהיו קודם המלחמה שגדלו החצירות.

וידוע דלרבינו זצ"ל היה טביעת עין חדה, כשראה אדם לפני ששים שנה, זכר תארו בדיוק, והכירו כשראהו שנית.

אחר שזכו לברר את מסורת התרנגולים הנקראים "בראקל" שהם אלו שאכלו אבות אבותינו מדורות עולם כפי שהעיד רבינו זצ"ל, ניסו העוסקים בדבר להביא לארץ ישראל ולהתחיל בגידולם, ונתקלו בקשיים רבים מצד השלטונות, ולא עלה בידם עד הנה, אמנם לאחרונה נתגברו על זה והתחילו לגדל בארץ ישראל מעופות אלו וכו' ע"כ.

הוא אומר, שלהגר"ש וואזנר זצ"ל, היה חוש טוב, טביעות עין. אם הוא הכיר אדם, אפילו לאחר ששים שנה שהוא לא ראה אותו, הוא מיד זיהה אותו.

ואכן, הדבר אמת ויציב. בדידי הוה עובדא. לפני כשלושים שנה, כאשר התעסקתי בהוראה, בשלב הראשון, שבסופו של דבר זה היה אצל הגר"ש וואזנר, הוא מהראשונים שהיה להם בית הוראה, קבעתי להגיע אליו, כמדומני ביום ששי בשעה 10 בבוקר, הלכתי בדרך ליד הבית שלו ברחוב הלפרין 13, מתחת המדרגות של ישיבת פוניבז', אני הולך ברחוב, ופתאום אני רואה כי הוא היה הולך ברחוב לבדו, אז לא היו משבקי"ם ולא כלום, והיה נדמה לי שזה הוא, אבל לא הייתי בטוח והמשכתי ללכת, ופתאום שמת לי לב שאכן זה הוא, חזרתי בחזרה, והנה הוא זה שפנה אלי, הסתובב לכיוון שלי.

על הדיוק הזה, עמד בעל שלחן גבוה וי"ד סי' פ"ב ס"ק ה'. בהתחלה הוא מביא את דברי הגמרא, ואת לשון רש"י שהבאנו, וכותב כך, ופירש רש"י, אם זכור הוא באדם כשר שאכלו, או שמסר לו רבו או צייד שהוא טהור ע"כ. ומשמע מפירושו, דאפילו על פי אחד כשר, אף על פי שאינו דבר פשוט באותו מקום שזה עוף טהור, אלא על פי זה. אבל הרמב"ם מפרש, והוא שיהיה דבר פשוט באותו מקום שזה טהור. כלומר, שאותו מסורת הוא על פי כל אנשי אותו מקום שקיבלו מאבותיהם. הרי לפי הרמב"ם, בלאו הכי הדבר מותר. אלא מאי, לפי שיטת רש"י? רש"י סובר שאין צריך להיות דבר פשוט באותו מקום.

ואם תאמר, הרי כתב מרן השלחן ערוך [בסוף סעיף ב'], שאין לאכלו אא"כ יש להם מסורת שקיבלו מאבותיהם שהוא טהור? משמע אסבן שהכוונה כמו בתחילת הסעיף, שצריך להיות הדבר פשוט כך באותו מקום. תשובתך, הרי רש"י בעצמו כתב את המלים הללו בדף ס"ב, ובדף ס"ג הוא בעצמו אומר שהמדובר לגבי אדם כשר אחד. וצריך לומר אם כן שמרן הש"ע קיצר, כמו שכתב הש"ך לגבי העניין הקודם באותו סעיף, וכמו שהקדמנו. ובנ"ד, אין ספק שאפשר להעיד על כמה אנשים, שאכלו את העוף הזה. זאת נקודה אחת.

שאלה מהקהל: ואם הוא מעיד שכולם אכלו זאת?

תשובת מרן שליט"א: עוד יותר טוב. אבל עכשיו אני אומר, אפילו דל מהכא הגר"ש וואזר. ישנם הרבה אנשים, הרי הרבה שוחטים מעידים שהם שחטו ואכלו את העוף הזה. גם אם השוחטים אומרים ששחטו לרוב עופות אחרים, אבל שחטו גם את העוף הזה, ואנשים כשרים חרדים אכלו את זה. הדבר סימן, שאצל כולם ישנה הנחה וידיעה שזה מותר. בודאי שאכלו זאת אנשים כשרים. למשל, השוחטים שחטו אלף עופות, וחמש מתוכם היו ה"בראקל" הזה, או ה"בלדי".

הוא הכיר אותי, ואני לא הכרתי אותו... הם אכן צודקים, שהיתה לו טביעות עין חזקה. אם הוא מעיד שהוא מכיר את העוף הזה, מסתמא הוא צודק.

אבל, ישנם הטוענים, וכי זה נקרא 'מסורת'? הרי כתוב, שצריך שהדבר יהיה פשוט בכל המדינה, בכל המקומות, שזהו עוף טהור. כך טוען הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

ברצוני לומר שני חידושים, לגבי הנקודה הזאת. ראשית, הרי אנחנו רואים שישנם שלשה סימנים, ושהוא אינו דורס. אלא מאי, צריך מסורת. מי אמר זאת? רש"י. חוששים לשיטת רש"י, הסובר ש'אין עוף טהור נאכל אלא במסורת, שמא ידרוס'. אבל מי אמר, שצריך שיהיה פשוט בכל המקומות שזהו עוף טהור? זה הרמב"ם. אם כן, תרי חומרי לא מחמרינן. הרי רש"י סובר, שמספיק אדם אחד, שיעיד על מסורת. אם אדם כשר אכל זאת, זה כבר נקרא 'מסורת'.

הדבר מפורש ברש"י, במסכת חולין. בתחילה בדף ס"ב ע"ב [ד"ה חזיה דדרסה ואכלה] כותב רש"י כך, ומתוך שאין אנו בקיאים בהם, נראה לי דעוף הבא לפנינו, יש לומר שמא ידרוס. דהא הך תרנגולתא דאגמא, היו מחזיקין בטהורה, ולאחר זמן ראוה שדורסת. ואין עוף נאכל לנו, אלא במסורת עוף שמסרו לנו אבותינו בטהור. ושלא מסרו לנו, יש לחוש. ובמסורת יש לנו לסמוך כדאמר לקמן (דף סג:), שעוף טהור נאכל במסורת. ואחריו בדף ס"ג ע"ב [ד"ה במסורת] כותב רש"י, מה זה 'מסורת'? אם זכור הוא באדם כשר שאכלו, או שמסר לו רבו או צייד חכם שהוא טהור. דהיינו, אם אתה זוכר שאדם כשר אכל אותו, לא כתוב שצריך שיהיה גדול הדור, אלא אפילו אם הוא אדם הזהיר במאכלות אסורות ובכל המצוות, אם הוא אכל את העוף הזה, זה כבר נחשב מסורת. א"כ, נכון שהרמב"ם אינו סובר כך, אבל כיון שכל החשש הוא רק לשיטת רש"י, אז הרי רש"י עצמו מיקל בעניין הזה.

דבר שני, ישנו חידוש נוסף ממהרי"ץ זיע"א, שכאשר אדם גדול מעיד על מין שהוא כשר, זה נחשב כמו מסורת. דהיינו, אפילו לא לפי רש"י שהזכרנו. מהרי"ץ דן לגבי עוף הנקרא "שוחיימה", ולכאורה זהו מה שקוראים לו היום בשם "שָׁלוֹ". היה בזמנו ספק בארץ תימן לגבי, האם הוא מותר באכילה, כיון שהוא לא היה נפוץ כל כך, אלא רק בהרים.

שאלה מהקהל: זהו השלל המצוי כיום?

תשובת מרן שליט"א: שמעתי כן. זה השלל שיש אוכלים כיום. בתימן קראו לו בשם "עקאב". בשלחן ערוך המקוצר [סי' קל"ד הערה י"ז ד"ה ויש] כתבתי, ש'כנראה' זהו זה, אבל אח"כ דיברתי עם הרב בךציון חוכיימה זצ"ל, מירושלם עיקו"ת, והוא אמר לי כי 'בטוח' שזהו זה. הוא יודע, הוא אמר לי כך בשם אביו הר' חיים חוכיימה שג"כ היה שוחט, הן בארץ ישראל והן לשעבר בתימן, ואמר לי שהוא הוא מה שנקרא בתימן עקאב. ובשרם משובת. וגדלים כיום בארץ בהרים שבאיזור מישור אדומים, על יד ירושלם עיקו"ת, לכיוון ים המלח. כך רשום לי. ואבל עכשיו אני חושב שאין זה מדויק, ועיקר הכוונה היתה שהעקאב כשר לאכילה, ויש עליו מסורת, אבל לא שזה נקרא שָׁלוֹ. כי לפי מה ששמעתי מחכם אחד, וכן ראיתי בספר מסורת העוף [ה'תשס"ד, דף 99 ודף 1240], השָׁלוֹ אינו עקאב, אלא העקאב הוא העוף שנקרא בשם "קורא". אף כי רבים אומרים שגם השָׁלוֹ כשר, ויש עליו מסורת, כנזכר שם.

מהרי"ץ זיע"א דן על כך בשו"ת פעולת צדיק [חלק א' סימן מ"א], אבל בכדי שלא להיכנס באריכות לכל האריכות, אקרא את מסקנת הדברים בקצרה, כפי שמביא זאת בעל שושנת המלך.

השאלה שעמדה לפני מהרי"ץ היא, שהרי כתוב שאם מעיד על כך צייד, הוא צריך להיות בקי בהם ובשמותיהם. והלא כתוב שבזמנינו, אפילו שהיום אומרים, 'זו חסידה', 'זהו נשר', 'זו

קאת', 'זו רחמה' וכו', אבל הרבה פעם אלו השערות, וישנם הרבה חילוקי דעות. דהיינו, אף אחד לא יכול להעיד בבירור, מה הם כל העופות הכתובים בתורה. לכן, צריך שהצייד יהיה בקי בהם ובשמותיהם. וכי הוא בקי בכך? אלא אומר מהרי"ץ, כל זה מדובר לגבי צייד, המעיד מכוח החכמה שלו, הוא בעל מקצוע. הוא אומר, שהוא יודע ובקי בשמות כל הציפרים והעופות, כיון שהוא צד אותם. אבל לגבי תלמיד חכם המעיד, לא צריך שיהיה בקי בכל העופות הטמאים. אם הת"ח אומר, לגבי העוף הזה, אני יודע שהעוף הזה מוחזק ככשר, העדות שלו נחשבת כמו מסורת.

וזה לשון שושנת המלך, תלמיד חכם שמעיד על עוף, שמקובל הוא שהוא טהור, נאמן. ואין צריך שיהא יודע מינים הטמאים כמו הצייד, דשאני צייד דקאמר עוף זה התיר לי רבי הצייד, דמשמע בידיעתו ובחקירתו, לכך בעינן שיהא מוחזק בידע. מה שאין כן תלמיד חכם דקאמר שהוא מקובל, דהוי כמסורת. ולפי זה, אותו עוף קטן שקורין לו שחימ"ה, שקיבלנו מפי מ"ו יודה צעדי שהוא טהור, אחד מגדולי הדור העיד שהוא טהור, כיון דמשם קבלה אמרה, ודאי סמכינן עליה, אף על פי שהוא לא היה יודע מינים הטמאים. הוא אינו צייד, שידע מה זו רחמה, ומה זו חסידה וכו'. זאת בודאי שהוא לא יודע. הוא רק יודע, שהעוף הזה טהור. והוא גם לא טועה בדדמי. וכבר בא עוף זה לפנינו, ובדקנוהו גם כן אחר שחיטה, ומצאנו לו זפק וקרקבנו נקלף, וגם כן היתה לו אצבע יתירה ככל הפירושים. מהרי"ץ בסוף תשובתו הנז"ל כותב, כי 'לרווחא דמילתא' בדקנו אותו.

הרווחנו מכך, שאפילו נלך לצד השני לחומרא, מ"מ בנ"ד הדבר מותר.

דרך אגב, רואים ממהרי"ץ זיע"א, שהוא פסק כדעת השלחן ערוך, שלא מספיק שלשה סימנים, אלא צריך גם מסורת. כי אחרת, הם היו יכולים לבדוק את הסימנים, ודי בכך. אם בדקתם ויש את הסימנים, אז נגמר. אבל

שאלה מהקהל: נפקא מינה לגבי הביצים שלהם. מוכרים אותם כיום.

תשובת מרן שליט"א: נראה שזה כשר לכתחילה [גם אם זה לא השוחימה]. גם פסיון, מותר. ישנם עוד כמה מיני עופות נוספים, שיש עליהם מסורת. ישנו ויכוח, לגבי הפניניה, זה עם הנקודות השחורות, והאשכנזים מחמירים בכך. אבל בתימן, אכלו זאת בפשיטות. קראו לו בשם 'דגאג חבשי'. זה גם סוג של תרנגול [כמ"ש בס"ד בשו"ת עולת יצחק חלק ג' סימן ר"א].

יש חיזוק לדברי מהרי"ץ, מדברי מהרי"ל בתשובותיו [סימן צ"ה], שכתב בזה"ל, **הבא להעיד מסורת חדשה על עוף נכרי שאין מכירין אותו, יצטרך שיהיה בר סמכא ומעיד על אנשי מדינה או עיר אחרת שהוא מנהג פשוט שם לאכלו, או שמקובל מפי אדם גדול, אם שמעת זאת מאחד מגדולי הדור, או גברא רבא, דכדאי לסמוך על עדותו, דודאי דייק שפיר, וחזי מאן דאסהיד עליה. אבל איניש דעלמא, או דאסהיד שראה או שמע מאיניש דעלמא, אהא לא סמכין, דילמא לא דייק שפיר.**

בכדי לחזק את ההיתר הזה, אפשר לצרף דבר נוסף, אשר ראוי לצרפו, וזוהי שיטת מהרש"ל, שהביאה הש"ך שם. כפי שאמרתי, אנו מביאים זאת רק בתורת סניף, כיון שההיתר כבר ברור. רק חיזוק יהיה מכך.

מהרש"ל, שהיה אחד מגדולי ישראל, בעל ספר ים של שלמה [במסכת חולין פרק אלו טריפות סי' קס"ו, מובא בש"ך סק"מ] כותב כך, לעולם מהני ג' סימנים לחוד, דאז ידוע שאינו דורס, ואין צריך לחזור שוב אחר שום סימן, אפילו האידנא, רק שידקדקו היטב בהג' סימנים. דהיינו, שיהיה לו זפק כצורת שאר זפקים, ולא יהא משונה בתוארו, אבל אין לדקדק בקטנותו דמ"מ זפק הוי. ואז אפי' ראינו שדורס, אינו כלום, דאמרין שינוי הוא. שמעתם חידוש? רש"י אמר, 'שמא ידרוס'. אבל מהרש"ל סובר, מה אתה חושש שידרוס? אפילו אם ראית שהוא דורס, זה לא

אדרבה, הם עשו עיקר את המסורת, שמהר"י צעדי העיד שזה כשר, ו'לרווחא דמילתא', לסתום פי המערערים, בדקנו אותו לאחר השחיטה, וראינו שיש לו את שלושת הסימנים. משמע, שעל שלושת הסימנים לבד הם לא היו סומכים, כי אחרת זה היה פותר את הבעיא. א"כ יוצא, שהם פסקו כדעת השלחן ערוך, ולא כדעת הרמב"ם אשר מיקל יותר, לדעתו מספיק סימן אחד. הרמב"ם בודאי אינו מצריך מסורת, כאשר העוף אינו דורס, וישנו סימן אחד. וגם לפי הרמב"ם, לא צריך מסורת. אבל הם הלכו לחומרא, על פי השלחן ערוך. משמע שהנהגה היתה לחומרא.

זהו חיזוק נוסף לשיטתנו בקונטרס כללי מהרי"ץ [נדפס בסוף שע"ה כרך שלישי, מועדים], לגבי דברים שלא ידוע לגביהם מהו המנהג, שמהרי"ץ הולך אחרי השלחן ערוך. גם בנ"ד, תוך כדי העיון בסוגיא הזאת, נתחדש לנו הדבר, שהיה פשוט להם שצריך שלשה סימנים, וגם מסורת.

אס"כ, מאחר שהגר"ש וואזנר העיד על כך, זה ג"כ נחשב מסורת, ואפילו לשיטת האשכנזים זה טוב.

שאלה מהקהל: אם ישנם אנשים האומרים, שהוא מוחזק כעוף טמא?

תשובת מרן שליט"א: אין אף אחד האומר, שהבראקל מוחזק כעוף טמא, אלא ישנם שאינם רוצים לאכול אותו, כיון שאינם יודעים מה הוא. אין מישוהו שאומר, שאסור לאכול אותו. מי שלא אוכל, זה מחוסר ידיעה. לא שהוא אומר, שאצלם זהו עוף טמא. לא מכירים את העוף הזה, לא יודעים, לא היה מצוי.

שאלה מהקהל: השלויים שיש היום, הם בעצם ה'שוחימה'?

תשובת מרן שליט"א: כן. [זה לפי מה ששמעתי בעבר, ולעיל תיקנתי זאת שכנראה אינו כן, ועיין בשיעור מוצש"ק כי תבוא ה'תשע"ז].

מזיק, והוא עוף בשר. למה? כי זה שינוי. הדבר לא יכול להיות. אם יש לו שלשה סימנים, זה רק מקרה [כך מפורש ביש"ש שם]. כנראה העוף הזה משוגע, לא נורמאלי העוף הזה, אם הוא דורס. אמנם הש"ך אומר על כך, ולפי עניות דעתי, אין להקל כל כך. בסדר. הבאתי זאת רק בתורת צירוף. מהרש"ל עצמו כותב, שיש לסברתו ראיות חזקות.

דבר נוסף, לצרף להיתר הזה, אלו דברי הדרכי תשובה בסימן פ"ב, לאחר שהביא את דברי הפרי חדש שאמר על שיטת הרמב"י שזאת השיטה הברורה, הוא כותב נקודה נוספת. הוא מביא בשם שו"ת אורי וישעי [מהד"ק סי' י"א], שהביא בשם כנסת הגדולה בזה"ל, יהיה איך שיהיה, גם הרמ"א לא החמיר ביש להם הג' סימנים, רק בשינוי גדול, אבל בשינוי מועט אין להחמיר כלל להצריך מסורות.

הרי ישנם כל מיני עופות בעולם, כגון טוס, ברבורים, פניניה, כפי שאמרנו מקודם, ציפור דרור, פסיון וכו', יש כל מיני מינים, שרואים שהם סוג אחר. אבל ישנם עופות, שכל מי שרואה אותם, אומר שזהו תרנגול. מה זה העוף הזה ["בראקל"]? וכי הוא לא ייקרא תרנגול? בודאי שזה תרנגול. וכי זה נקרא, שאין מסורת?

אם אתה רוצה לדעת, על עוף שאינך מכיר, אתה רואה שזה משהו משונה, הוא לא נקרא בשם תרנגול. אבל מה שנקרא בשם תרנגול, הרי יש עשרות מינים בעולם, בכל מקום זה מתפתח בצורה אחרת, מכל מיני סיבות, כפי שאפילו לגבי תפוחי אדמה ישנם עשרות סוגים, וכן תפוח עץ, ושאר פירות, יש כל מיני שינויים, אבל כולם הם אותו המין.

הוא מביא בהמשך את דברי ספר ערוגת הבושם [סימן ט"ז] וז"ל, ועל כרחנו כל מה שכתב הרמ"א שאין לאכול שום עוף כי אם במסורת, הוא רק כשבא לפנינו מין עוף חדש שיש לו צורה חדשה ויש בו שינויים בגופו מן העופות

שלנו, אז צריך מסורות ואין לסמוך על סימנים. אבל במין עוף הידוע לנו, כגון תרנגולת וכדומה, שמכירין שהוא מין זה ממש רק שהוא גדול קצת או קטן בקומה ובאיברים ובגודל שבא ממדינה אחרת, זה לא הוי ריעותא לדונו בשביל זה למין אחר חדש שנצטרך עליו מסורת מאבותינו, כי בכל מין ומין עופות ובהמות נמצאים גדולים וקטנים, וכן ביונים נמצאים כמה מינים משונים גדולים וקטנים וכו'. אפשר לעיין בפנים. זאת ג"כ נקודה חשובה, שאפשר לצרף אותה לעניין הזה.

שאלה מהקהל: לגבי תרנגול הודו, היתה בעיא?

תשובת מרן שליט"א: גם עליו לא היתה מסורת, והתירו אותו. אם הוא היה בא היום, לא היו מתירים אותו, כי אין לו מסורת. הוא הרי בא מאמריקה, אבל בטעות חשבו שהוא בא מהודו, כשגילו את אמריקה חשבו שזו ארץ הודו, וחשבו שמותר כיון שיש יהודים בהודו והם אוכלים אותו. אבל עכ"פ, הוא לא עוף דורס, ויש לו את שלושת הסימנים. לדידך, זה חלק. אבל לגבי האשכנזים, למרות שהתברר להם בסוף שאין עליו מסורת, ושהתירו אותו בטעות, הם אמרו, טוב, זה כאשר בהם להתיר משהו חדש, אבל לאחר שכבר אכלו אותו, אין מה לדבר... אם כבר אכלו אותו דורות, עכשיו אתה רוצה לאסור אותו? כי הם מודים, שמעיקר הדין זה מותר, רק הם אומרים שצריך מסורת. אבל אחרי שזה כבר נאכל, אי אפשר להוציא לעז.

שאלה מהקהל: שיתנו לתימנים ולספרדים לאכול את הבראקל, והאשכנזים יאכלו את העופות הרגילים.

תשובת מרן שליט"א: לא. אני אומר לא כך, אלא שגם לאשכנזים הדבר מותר לכתחילה. ואעיקרא, הרי יש רבנים אשכנזים כיום שמפקקים על העופות הרגילים כדלקמן.

במראיתם הכללי. אבל באמת ישנם שינויים רבים ביניהם וכו'. ה"בראקל" הוא מבלגיה, אבל יש תרגום ערבי, זהו ה"בלדי", בלדי היינו מהתוצרת של ארץ ישראל, הוא נקרא העוף הבלדי. זה כפי שיש אתרוג בלדי, ונוסח תפילה תימני בלדי, הכוונה לפי הארץ, דהיינו המקומי. א"כ, העוף המקומי, הוא דומה ל"בראקל". זה מטעה לחשוב שזה העוף הזה.

כלומר, מצד אחד הוא מתיר את העוף הקיים, אולם את ה"בראקל" הוא אוסר. לטענתו, ישנם הרבה שינויים. וז"ל, ובירדתי אצל מומחים המתמחים בתחום זה, המכירים היטב את הבלדי לצורותיו השונות, ואף מכירים את התפתחות גידול עופות הבלדי באזור זה במהלך חמשים – ששים שנה האחרונות, ולדבריהם השינויים שבין ה"בלדי" ל"בראקל" אינם רק שינויים קלים, אלא הם במהותם שני עופות שונים, ויש ביניהם הרבה שינויים. כגון במבנה הגוף, שהבראקל יותר צר וגבוה, ומתאים לצורת עופות קרב. וגם נוצות הבראקל הם מוארכות וצרות, ללא הסיומת העגולה האופיינית לעופות עם מסורת, וגם המעוף שלו יותר גבוה משאר עופות ביחס למשקלו, וגם זנבו מוארך יותר מעוף הבלדי, והוא שונה גם בטעם ובצבע שערו מעוף הבלדי. ע"כ.

צריכים לפענ"ד לומר על כך, שתי הערות.

ראשית, הוא אומר שהוא בירר זאת אצל מומחים. פירושו, אצל אנשי המדע. כך שמעתי מת"ח אחד. אנשי מקצוע שהם מדענים. אבל התורה לא ניתנה, לא למלאכי השרת, ולא לאנשי המדע. התורה ניתנה, לבני אדם רגילים. אם נלך לפי המדענים, אז בכלל יש להם הסתכלות אחרת. למשל, אולי לפי דבריהם, לגבי מה שכתוב בתורה פְּרִי עֵץ הָדָר וַיִּקְרָא כ"ג, מ', נצטרך לקחת תפוזים, כנראה הם יותר יפים מאתרוג. כי יש את "משפחת ההדרים", לפי ההגדרה שלהם. [עיי' בארות יצחק על פסקי מהרי"ץ כרך רביעי הלכות לולב ס"ק ק"י דף

בנושא הזה, ברצוני לומר נקודה נוספת. הגר"מ שטרנבוך שליט"א, אשר ישב הרבה על המדוכה הזאת, כותב [עלון פרשת שופטים ה'תשע"ז] בהתחלה לגבי הפטמים, אלו העופות הרגילים, שישנם הטוענים כי יש בהם הכלאות וכו', על כך הוא כותב בזה"ל, מה שטוענים על הכלאות הנעשות מדי שנה בעופות מזנים אחרים שאינם ידועים, בירדתי הדבר אצל גדולי המומחים בארץ ובחו"ל, והם טוענים בתוקף שלא נעשים הכלאות מזנים אחרים מלבד העופות הידועים לנו. ומלבד זאת, לדברי המומחים אין מקום כלל לחשוש הכלאות בעופות טמאים ממש, כי אי אפשר להכליא טמא וטהור יחדיו בכדי להוליד מהם ולדות, אבל אין זה רוחי, ולכן מצד המציאות אין מקום לתלות את העופות בתולדת עוף טמא ממש.

ומה שטוענים העוררים, שיש שינוי בצורת העוף שלנו מצורת העוף שהיה נראה בעבר, ולדבריהם אין לנו מסורת להכשיר את העוף בצורתו החדשה, דע ששקר בפיהם, דבירדתי קאמינא שאין שום שינוי בצורת עוף טהור זה שנים רבות, והעידו לפני מומחי כשרות ויהודים זקנים בארץ ובחו"ל שאין שום שינוי בצורת עוף טהור.

כך הוא כותב בהתחלה, בכדי להכשיר את העופות הקיימים, וזאת נקודה חשובה. כי עד היום, גדולי ישראל ששמעו מהערעורים וכו', בסוף אמרו שזה עורבא פרת. כפי שאמרתי לכם, כבר עשרות שנים ישנם קצת ערעורים לגבי הנושא הזה, וביררו את העניין והחליטו להמשיך לאכול זאת.

אבל מצד שני, לגבי אלו שחששו לכך ומפני כן הביאו את ה"בראקל", הוא טוען כך, בירדנו אצל שוחטים אחרים, והוברר שגם מה ששחטו לפעמים, לא היה אלא עוף אחר הדומה לו במראהו החיצוני, והוא נקרא "בלדי", וה"בראקל" במראהו מטעה לחשוב שהוא העוף ה"בלדי", כיון שהם באמת דומים

ר"ז ד"ה מעתה. דהיינו, אצל המדע, יש כל מיני כללים אחרים, לפי ההסתכלות שלהם. ובפרט שנשתכלל ונתפתח כל עניין הטכנולוגיה, והם עושים ויעשו כל מיני חקירות מחקרים, חילוקים, שזה יכול לאסור את המותר ולהתיר את האסור. אבל התורה ניתנה לבני אדם. מה שבני אדם מבינים, החכמים בכל אופן, אבל לא לדברים שאפשר לדעת אותם רק ע"י חקירות ומדע. התורה לא ניתנה למלאכי השרת, ולהבדיל לא לאנשי המדע. הָאָדָם יֵרָאָה לְעֵינָיו [שמואל א' ט"ז, ז']. מה שעניינו רואות.

יתירה מכך. אם נלך לפי אנשי המדע, פשיטא שהעוף הזה כשר. כי לפי דבריהם, כל התרנגולים בעולם, הכל מתחיל באותו תרנגול. וכי בגלל שישנם כמה הבדלים קטנים, שבקושי רואים אותם, זה ייחשב מין אחר?

יש בידי מאמר שכתב רב אחד לפני כמה שנים, הוא משוסדמה לא חתם את השם שלו, הוא כותב כך, אנשי המדע של זמנינו, רובם אומרים על פי התאוריה הכתובה בספריהם, שכל התרנגולים הישוביים של היום מקורם בתרנגול הבר, שבייתו אותו לפני אלפים בשנים. ולפי זה, כולם מין אחד, וגם הבראיים כשרים וכו'. וזה הבל גמור. שבגמ' איתא שהם טמאים. בגמרא כתוב במפורש, שתרגול הבר, טמא. וכן הם אומרים באוונים, שמקור כל האוונים מאווי הבר. וגם זה הבל, שאווי הבר כלאיים באווי הבייתי, כמבואר בגמ' בבא קמא. וזה השטות, אינו חדש תחת השמש. והובא באבן עזרא פרשת שמיני על דוכיפת [שהוא תרנגול הבר ונמנה בטמאים] וז"ל, אמרו הצדוקים שהיא התרנגולת. והם טפשי עולם, כי מי הגיד להם. דהיינו, שהצדוקים טענו לטמא התרנגולת וכו'.

הצדוקים אומרים, שאסור לאכול תרנגולת, כיון שתרגולת זה דוכיפת [הרחבתי על זה בס"ד בנפלאות מתורתך פרשת ויקרא]. בקיצור, אם הולכים לפי אנשי המדע, אז לפי דבריהם

אעיקרא הכל בכלל כשר. וכשדנים אתם על הבראקל והבלדי, אזי הדבר מתהפך, כי הם מוצאים חילוקים דקים ביניהם, ויוצא שהבראקל שונה ואינו כשר. אבל, הם לא מעלים ולא מורידים, לדינא.

ולגבי הטענה של הגר"מ שטרנבוך, ששמע שהוא 'מתאים לצורת עופות קרב', דהיינו לעופות שעושים איתם מלחמות והצגות, אינני מבין מה הטענה, הרי הגמרא אומרת שהתרנגול הוא 'חצוף שבעופות', בודאי שיתכן מין ממנו שיעשה קרב? התרנגול הרגיל, למרות שהוא חלש, אבל הוא בכל זאת חצוף, נלחם כנגד בעלי חיים חזקים ממנו, וגם נגד בני אדם. זה ידוע. אם כן, מה הפלא אם יש זן מסויים ממנו, שהוא יותר קרבי. זה "במשפחה". חז"ל אומרים כי שלשה עזים הם, ישראל באומות, כלב בחיות, ותרנגול בעופות. התרנגול, הוא עז. אפילו התרנגול הרגיל. ולגבי ה"בראקל", אולי הוא עוד יותר עז, עוף קרב. הוא רק עלה דרגא. א"כ, מה הקושיא?

מהות התרנגול, שהוא חצוף ועז שבעופות, גם עם ישראל חצופים באומות וזה לשבח, כי הם מקשים את ערפם ולא נכנעים לעבור על רצונו יתברך. אלא או יהודי, או צלוב. זה מובא בגמרא ביצה דף כ"ה ע"ב, ובמדרש שמות רבה פרשה מ"ב אות ט'. והרמב"ן בספר איוב על הפסוק, או מי נתן לשִׁבְי בִּינָה [איוב ל"ח, ל"ז] מבאר, שיש לו לב חזק, והוא מבחין בין יום ובין לילה. עיין בספר אלפי ישראל חלק החי דף תרצ"ט ת"ש.

בקיצור, כל מי שעושה קוקוריקו, הוא כשר. כנראה זהו הכלל, או קרוב לכך. זה תרנגול. וישנם עוד סימנים אחרים.

שאלה מהקהל: ואם אינו קורא קוקוריקו, זה סימן לעוף טמא?

תשובת מרן שליט"א: לא. אפילו תרנגול הודו לא עושה.

דכל שאין התערבות המינים בדרך הטבע והולדה, אין זה פוסל ומטריף מדינא.

הרי העופות בינם לבין עצמם מתערבבים האחד עם השני, אפילו בלי שיערבבו אותם. וזה כבר מאות שנים. מי יכול לבדוק כיום את זה [ועי' שו"ת בית שלמה ח"א מיו"ד סי' קמ"ד, ומובא בדרכי תשובה ס"ק ל'].

בקיצור, זכינו לדין, אין צורך לעשות מכך מחלוקת, וכפי שאמרנו, העופות הקיימים הם כשרים, וגם העופות "בראקל" הם כשרים, ועושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל. ברוך ה', אשריהם עם ישראל.

שאלה מהקהל: אבל מי שיש לו שתי אפשרויות, אזי מה מהם יותר טוב?

תשובת מרן שליט"א: מן הבחינה ההלכתית, לכאורה יותר טוב מה שאכלו עד היום. אם השאלה, מה עדיף? הדעת נוטה לפו"ר כי מה שאכלו עד היום, בודאי שהקב"ה לא מכשיל את הצדיקים. הרי בודאי שהמקובל הוא מה שהיה בעבר, דהיינו הפטמים. אלו העופות הרגילים.

שאלה מהקהל: טוענים שזה סוד מקצועי. אם כך, איך אפשר לדעת מה בדיוק קורה.

תשובת מרן שליט"א: לשם כך הבאתי מה שכתב הגר"מ שטרנבוך, שהוא בירר מפי מומחים, הטוענים בתוקף שלא עושים הכלאות מהזנים האחרים. כנראה ישנם אנשים, המפתחים דמיונות. עשו מכך, כאילו המדובר בסודות מהכור האטומי, בכדי לעורר אצל האנשים את הדמיון, להבהיל אותם מי יודע מה כבר יש שם. וגם אם כן, לאחר ככלות הכול, הכי הרבה, גם אם אינך יודע מה עשו, אבל כעת העוף נמצא לפניך, תבדוק אותו וזהו. התורה לא ניתנה למלאכי השרת, ולא לבעלי רוח הקודש וכו'. וְהָאֶרֶץ נָתַן לְבָנֵי אָדָם וְתַהֲלִים קִטְוִי ט"ז.

שאלה מהקהל: איזה מין תרנגול היה בתימן?

תשובת מרן שליט"א: לא הייתי שם. אבל שמעתי שהיה שם המין הנקרא כאן בלדי, ערבי, שהוא דומה לבראקל, כנזכר לעיל.

ישנה נקודה נוספת חדשה, זהו נושא שצריך לחזק אותו, ללבן אותו. ישנם הטוענים שעושים בעופות תערובת של גנים, שמזריקים להם כל מיני חמרים שמקורם מבעלי חיים טמאים. הרי בשנים האחרונות נתפתח מאד עניין הגנים, משתמשים בכך לכל מיני דברים, אפילו לדברי מאכל מסויימים, מכניסים מבעלי חיים. בכדי לסגור גם את הנושא הזה, ברצוני להביא דבר חשוב שכותב בתשובתו הרב ברנדסדורפר, השייך לבד"צ העדה החרדית. זה לא שאני מסכים אתו לגבי הדברים האחרים שכתב שם, אלא רק לגבי הנקודה הזאת. וגם זה בגדר אולי, עדיין צריך עיון. לגבי היתר, בודאי אינני מסכים.

הוא כותב במכתבו כך, ראיתי שיש טעות גדולה שנשתרבבה בפי ההמון, שכאילו החשש בעופות שלנו הוא מחמת שנתערבו בהם תאים גנטיים או תאי דם של עופות טמאים על ידי הזרקה או בדרך אחרת, עקב התקדמות הטכנולוגיה בידיעת חכמת הגנטיקה בדורות האחרונים. הנה חשש זה אינו שאלה כלל, וההלכה ברורה שכל שלא נכנס דרך הזרעה והולדה, הרי העוף כשר. וזאת, מבלי להיכנס לשאלה של 'זה וזה גורם'. אם עושים זאת בגנים או בתאי דם, אפילו שזה בא מן דברים טמאים, זה אינו דבר ממשי שאפשר להחשיב זאת כביכול ח"ו אוכלים דבר טמא.

וכן לדוגמא בדג סלומון, שמזריקים לתוכו תאים גנטיים של עכברים וחולדות, כדי שיווצר בשר רך ושמן בהולדות. והלכה הפסוקה בדור הקודם, שהוא טהור ללא חשש. הוא מציין גם לשו"ת קנה בושם וחלק ד' סימן מ"ו, אשר דן שם במפורש לגבי עניין העופות, ומסיק להלכה,

שאלה מהקהל: ההיתר לאשכנזים מסתמך רק על עדות הגר"ש וואנר?

תשובת מרן שליט"א: לא. לאו דוקא. אמרנו כמה צדדים. כפי שאמרתי, מעיקר הדין, די בשלושת הסימנים. ולגבי מסורת, מה שהאשכנזים צריכים, אז חידשנו בס"ד, כי הגר"ש וואנר נחשב כמסורת, כיון שהוא אדם גדול שמעיד, וזאת עפ"י תשובת מהרי"ץ. דבר שני, החומרא הרי מתבססת על דעת רש"י, כי הרי לפי הרמב"י הדבר מותר אפילו בלי מסורת, ולפי מהרש"ל העוף מותר גם אם תראה שהוא דורס, העיקר שיש לו את שלושת הסימנים, א"כ כל החומרא היא רק לפי רש"י, ולדעת רש"י מספיק לראות שאדם אחד כשר אכל אותו. כל שכן, אם זוכרים שאנשים כשרים אכלו זאת, שזה מספיק. ובודאי שישנם אנשים בעבר, ששחטו את ה"בראקל".

שאלה מהקהל: האשכנזים סומכים על אדם אחד?

תשובת מרן שליט"א: כך רש"י סובר. הרי הבסיס הוא, דעת רש"י. זה דבר, שאני מחדש אותו כעת. הם כנראה לא שמו לב, לנקודה הזאת, לפרט הזה. הניחו לנו מקום להתגדר. הרב שטרנבוך וסיעתו יוצאים מתוך הנחה, שכביכול הדבר מוסכם, שחייב שהדבר יהיה פשוט בכל המדינה. לכן אנחנו מחדשים ומעוררים כעת, כי כיון שהכל בנוי על שיטת רש"י, א"כ אינך צריך להגזים ולקחת את שתי החומרות. לגבי ההגדרה של מסורת, ללכת לפי הרמב"ם. אבל לפי הרמב"ם, זה בלאו הכי מותר. אלא מאי, לפי שיטת רש"י? הרי רש"י אומר, שמספיק אדם אחד.

שאלה מהקהל: ישנם הטוענים, שיש כאן גם עניין מסחרי.

תשובת מרן שליט"א: יכול להיות, שגם ליצר הרע יש את חלקו. השטן נמצא תמיד, בכל מקום. זה יכול להיות הפסד, לשני הכיוונים. גם שמעתי כי המחיר של ה"בראקל", הוא מאד

יקר, פי שלוש ממחיר העוף הרגיל. ברוך ה', אין לי בנושא שום "נגיעות" כספיות, ולא מצד כשרות. כבר שנים רבות אין לי קשר ולא חלק בהכשר ישא ברכה, ולא בשום ארגון כשרות.

אם ישנן עוד שאלות, תשאירו אותן לשיעור הבא, אולי יתחדשו ויתבררו בנתיים דברים נוספים.

אעפ"כ, נשמע עוד שאלה אחרונה, מבני הרב שאול הי"ו, הדבר מגיע לו, כי הוא עורך בזמן האחרון חלק מן השיעורים. נשמע אותך, ונסגור את הנושא, כי יש לי עוד נושא חשוב לדבר עליו.

הרב שאול הי"ו: וכי אי אפשר שבגלל הדמיון לבלדי, הם מכשירים את הבראקל?

תשובת מרן שליט"א: אתה צודק, אפשר לטעון זאת, לכן צירפתי כאן כמה צירופים.

המשך בעניין ההבדלים בניגוני הטעמים, וביאור כיצד ישנם הבדלים בטעמי אמ"ת, כגון מ"ש מהרי"ץ זיע"א בחה"ד על תהלים שכאשר ישנם שני שופרות או טפחא ושופר אזי מקום ההפסקה הקלה הוא בטעם השני, ותיקון דברים שנכתבו בעבר ע"י מרן שליט"א בעניין זה.

הבאנו שאלה [בשיעור מוצש"ק ואתחנן ומוצש"ק עקב ה'תשע"ז], איך אפשר לומר שאבותינו, ואנחנו אחריהם, לא מבדילים כלל בטעמים המשרתים, בין דרגא, לבין שופר הולך, ומארכה, ואזלא, וכדומה. הכל אצלנו אותו הדבר. מחברים מלה אחרי מלה. הרי ישנם מקורות, גם במחברת התיגאן, שלא לחנם עשו את הטעמים הללו, אלא שישנו הבדל בניגון בין האחד לשני.

תירצנו בסייעתא דשמיא, שהכל טוב ויפה, אבל זה רק לפי המסורת הטבריינית. אולם אבותינו נע"ג, הלכו לפי המסורת הבבלית, שבה אין בכלל טעמים משרתים, הכל זה יסיר, לא עשו בכלל טעמים. הדבר סימן, שקראו את הכל כאחת, בלי שום דבר מיוחד.

שערי יצחק – השיעור השבועי

תימנים מדורי דורות. למשל, זחוק. שנעשה בעיקר מ"בסבאס". זה הפלפל החרף. מי אוכל זחוק? התימנים. ממת? ספק אם יש את זה מאתים שנה. הרי כל הפלפל החרף, בא מאמריקה. איפה הדבר קיים בגמרא? לא תמצאו בשום ספר, שמוזכר בו פלפל. יש את הפלפלין, מה שכתוב, שזהו הפלפל השחור. אבל הפלפל החרף, הביאו אותו מאמריקה, כאשר גילו את אמריקה. כל הפלפל החרף, זה דבר חדש בעולם. כנראה הדבר הגיע לתימן, אולי לפני מאתים שנה. ולכן בעבר בשום ספר בעולם, העניין אם שייך בזה איסור ערלה [שהרחבנו בזה בס"ד בשיעור מוצש"ק וירא, חיי שרה, תולדות, בשלח, שנת ה'תשע"ז]. זה לא נדון.

וכן לגבי ה'קאת', אומרים זה התימנים, מישוהו ראה שהקאת מוזכר באיזה מקום? הקאת קיים היה רק בכמה ארצות, בתימן ובכמה מארצות אפריקה. הוא נתגלה בעולם, בערך מלפני חמש מאות שנה. [עיינ מ"ש בס"ד בשו"ת עולת יצחק ח"ג סימן ר"נ דף תקכ"ז ד"ה אדרבה].

מה שברצוני לומר הוא, שהכלל הזה של שני שופרות, בטעות חשבנו בעבר כי זאת מסורת של חכמי תימן בלבד, שזהו דבר המיוחד לתימנים, שזה קיים רק אצלינו. כך היה הרושם, מאחר שאף אחד כיום לא יודע זאת. וכך כתבתי בזמנו [ב"שערי יצחק" שיעור מוצש"ק שמיני ה'תש"ע], טוב שנזהרתי וכתבתי בזה"ל, זו מסורת מיוחדת שיש לחכמי תימן. "לפי מיטב ידיעתי", שני הכללים בשלימות, מה שמהרי"ץ אומר, לא מוזכרים בספרים [רק הראשון, מובא בהקדמת מנחת שי לתהלים, בשם ספר קדמון, וכדלקמן].

כך גם כתבתי בהקדמה לספר תהלים שבהוצאת מכון פעולת צדיק [נדף 25 הערה ב'], הכלל הזה, דהיינו הכלל של שני שופרות, מקובל אצלינו גם מפי הבקיאים, עוד קודם שנתפשט חלק הדקדוק בדפוס. ונזכר גם בהקדמת המנחת שי לכתובים, בשם ספר קדמון באות ד'. והכלל הנוסף בחלק הדקדוק

כפי שלמשל מישוהו קרא היום בס"ת במנחה שלשבת את הפסוק, וְשִׁמְחָתָּ בְּכָל־הַטּוֹב וּדְבָרִים כִּי, י"א, הוא הפריד בין המלה 'ושמחת' למלים 'בכל הטוב', אבל במלה 'ושמחת' ישנו שופר הולך, אצלינו זה 'גמעה', קוראים זאת ביחד, 'ושמחת בכל הטוב'. זה אפילו נחשב טעות, שגוערים עליה, כי אצלינו יש מפריד ומוליך. אז אם יש אצל האשכנזים והספרדים איזה ניגון, או הפסק מסויים, בטעמים המוליכים, אצלינו זה חייב להיות ממש ביחד, עד כדי כך שמי שעושה הפסק, הוא עושה טעות. אצלינו, אם עשה הפסק, הוא כאילו עשה טעם פשטא.

ישנו טעם 'פסיק', מה שאצלם נקרא 'פסיק', דהיינו קו כזה, הם לא מנגנים אותו, אלא הוא רק מפסיק, מבדיל קצת בין מלה למלה, ותו לא. שמעתי מקרוב כי ישנם גם קצת תימנים העושים זאת, הסוברים כך. הרב אליהו נהרי הי"ו, מנהל ת"ת עטרת חיים בעיר אלעד ת"ו, הוא השני. לפני כן שמעתי זאת גם מהרב ראובן רצאבי הי"ו, מקרית ספר. אבל לפענ"ד, זה דבר שאינו קיים במסורת של אבותינו. כאשר אבותינו לימדו 'פסיק', אמרו 'פריק', כי אין הבדל בין פסיק לבין פשטא, זהו אותו הניגון. אין שום חילוק ביניהם. כל הטעמים המפרידים, הם אותו הדבר. חוץ מהשלשלת, והזרקא, או טפחא לפני אתנחא. כנראה הם למדו זאת מעדות אחרות.

נשאלה השאלה, אם אנו הולכים לפי המסורת הבבלית, הרי אצלה גם בספרי אמ"ת [איוב תהלים ומשלי] אין טעמים אחרים, הטעמים שם הם ככל הכ"ד ספרים, בכלל אין שם שני שופרות, א"כ מהיכן בא לנו הכלל שמהרי"ץ אומר בספר תהלים, שאם ישנם שני שופרות, או טפחא ושופר, השני מפסיק קצת. מהרי"ץ אומר לגבי הכלל הזה, 'כך קיבלנו קריאתו, וכך לימדתי ברבים'.

לפני כן, ברצוני להקדים משהו. לשבר את האוזן. ישנם הרבה דברים אצל התימנים, שחושבים לגביהם כי היא מסורת מיוחדת של-

שם, להפסיק קצת גם בשופר שאחרי טרחא, לא היה ידוע, ברם פשוט למבין כי אין זה אלא שנשתכח מפני שהוא יותר מסובך. כאשר ישנם שני שופרות, עושים הפסקה קלה בשופר השני. וגם כאשר יש טפחא ושופר, כותב מהרי"ץ שג"כ עושים הפסקה קלה.

חשבנו, לגבי הדבר הראשון, דהיינו הכלל של שני שופרות, שזהו חידוש, וזה מיוחד לחכמי תימן, אבל הדבר מוזכר גם בהקדמת ספר מנחת שי. ולגבי הדבר השני, טפחא ושופר, אין בכלל מקור.

לכן, צריכים להעמיד את הדברים על דיוקם.

בהתחלה ברצוני לקרוא את דברי מהרי"ץ זיע"א, כי יש כאן כמה פרטים לבאר ולברר. אמנם הזמן קצר והמלאכה מרובה, אבל אתם תחזיקו ראש, ותבינו מהר. חושבני, כי כולם כאן מכירים את הכלל הזה.

מהרי"ץ זיע"א כותב את הכלל הזה בחלק הדקדוק על ספר תהלים, לגבי הפסוק ותהלים ט"ז, ח' שְׁוִיִּתִּי יְיָ לְנִגְדֵי תְמִיד. בשם י"י, יש שופר הולך. ובמלה 'לנגדי', יש ג"כ שופר הולך. ובמלה 'תמיד', יש אתנחא. אם כן, קוראים זאת כך, ומרן שליט"א מדגים את קריאת הפסוק. העורך, ישנה הפסקה קלה בין המלה 'לנגדי' לבין המלה 'תמיד'. לא הפסקה ממש, אלא קלה. מי שלא יודע את הכלל הזה, הוא קורא את הפסוק, שויתי י"י לנגדי תמיד, ללא כל הפסקה או הבדל בין המלים [הערת העורך: או שהוא מפסיק בין שם השם לבין המלה 'לנגדי'. וזאת טעות נפוצה בבתי אבלים]. אין שום משמעות בקריאה, כיון שלדעתו הרי זהו שופר הולך. אבל מי שידוע, שכאשר ישנם שני שופרות, השני מפסיק קל, אומר כך, 'לנגדי, תמיד'.

ואותו הדבר, כאשר יש טפחא ושופר. לגבי הכלל הזה, כתבתי שזה לא היה ידוע, כיון שזה קצת יותר מסובך, לכן שכחו זאת.

אבל מהרי"ץ זיע"א, מביא את שני הכללים האלה. וז"ל, דע כלל זה, כי אף ששני שופרות זה אחר זה, השני מפסיק קצת, מכל מקום אין כח בו לבטל רפיות בג"ד כפ"ת שאחריו, כיון שאינו מפסיק ממש, זולתי במשך קצת להנעים סדר הקריאה. הדבר רק עושה קצת נעימות בקריאה, הפסקה קלה.

והוא הדין בשופר שיבוא אחרי הדחי אשר יבא אחר ניקוד התיבה, כגון כי לעולם חסדו, שדינו כדין שני שופרות. במלה 'כי', יש טפחא. ובמלה 'לעולם', יש שופר. א"כ הקריאה היא כך, 'כי לעולם, חסדו'.

כך קיבלנו קריאתו, וכך לימדתי ברבים. 'כך קיבלנו', זאת מסורת. מהרי"ץ לא ראה זאת בשום ספר, אבל כנראה היה צריך לחזק את העניין אצל הציבור, לכן הוא לימד זאת ופירסם את הדבר.

אמנם בעבר, רובם ככולם לא ידעו מהספר 'חלק הדקדוק', רק על התורה, אבל לא על נביאים וכתובים, כי אז עדיין הוא לא נדפס ולא נתפשט. אבל אני שמעתי זאת בילדותי מאבא מארי זצ"ל. לימד אותי את הכלל הזה, של שני שופרות, לא בשם חלק הדקדוק, אלא שכך היה מקובל. וכך שמעתי מזולתו. אבל לגבי הכלל השני, אף אחד לא ידע מכך.

ממשיך מהרי"ץ וכותב, ועתה יצא לאור ספר יסוד הניקוד וראיתי לו שם דף כ"ט עמוד ראשון, דרך דרך קבלתינו, אלא שכתב שהם מפסיקים לגמרי לבטל רפיות בג"ד כפ"ת ושטעות נפל בספרים שהרפו אותם. ושפתים ישק. אלא דבענין הרפיות, במקומי אני עומד, כי כן הוא בכל ספרינו גם בירושלמיים וכל הדפוסים, ויספיק לך כלל זה לכל ספרי אמ"ת.

בזמנו בשיעור [מוצש"ק שמיני ה'תש"ע הנו' לעיל] אמרתי על כך, מדוע מהרי"ץ כתב שהוא 'דרך דרך קבלתנו', תגיד שהוא כותב כפי שאנחנו. הסברתי שם כי בעצם, בעל יסוד הניקוד, אינו

הבבליית. כלומר, זאת מסורת מאוחרת, לפי הטעמים הטבריינים, והדבר נתקבל. או שחכמי תימן ראו זאת בספר הזה, הרי הוא נדפס בשנת ה'שנ"ז, ומהרי"ץ נפטר בשנת ה'תקס"ה. דהיינו, הספר הזה יצא, עוד לפני שמהרי"ץ נולד. אבל מי שיעיין יראה, שכתוב שם בספר את שני הכללים, רק פשוט צריך להתעמק ולהבין זאת. שני הכללים שמהרי"ץ כותב, כתובים בספר הזה.

כתוב בספר בשם קדמון [אות ד'] כך, כשיבואו שני גלגלים זה אחר זה, בין בראש הפסוק בין בסופו, הניגון לשני, אעפ"י שאינו טעם מפסיק. זהו הכלל של שני שופרות, הניגון בשופר השני. וכתוב במפורש, שאינו טעם מפסיק.

ובאות י', הוא כותב עוד כמה כללים, אם המיושב, או הכתף ימין, לבדו, ובאו קודם הסוף פסוק עם איזה טעם אחר, כגון הגלגל והטפחא וכיוצא, הטעם נעשה למיושב או לכתף ימין, ולא לשאר הטעמים כנו'. ואם יבוא הגלגל עם איזה טעם אחר חוץ מהב' הנז', הטעם נעשה לגלגל.

אין טעם שאכנס כעת להרחיב בעניין, כי צריך לדעת עוד כמה כללים, ולראות זאת מול העיניים, בכדי להבין את הכללים הללו, אבל אחר שהעמקנו בזה זכינו לדין, ששני הדברים הללו שכתב מהרי"ץ, כתובים בספר הזה במפורש.

הם קוראים לשופר הולך, בשם גִּלְגָּל, או גִּלְגָּל, לפי הניקוד שלהם. שני הכללים הללו, מובאים שם. ברוך ה', נתגלה לנו שורש הדבר. טפחא ושופר, מצוי בחלק השני של פסוקי ספרי אמ"ת, ולא בתחילתו. משא"כ שני שופרות.

נמצא, או שלקחו זאת חכמי תימן הראשונים, שהיו מלפני מהרי"ץ, מתוך הספר הזה. או שגם הם קיבלו כך במסורת, רק שמהרי"ץ הוא זה הראשון אשר העלה את הדבר על הכתב. הרי בלעדיו, גם אנחנו לא היינו יודעים מכך.

בדיוק כפי שאנחנו. הוא הגיע לכלל הזה מתוך סברא, לא שהיתה לו מסורת מרביתיו. בעל יסוד הניקוד, היה עמקן גדול, מבין גדול בדקדוק, הוא עסק הרבה בדקדוק, חריף גדול. אם כבר יש אשכנזי אחד שהוא מדקדק, הוא יוצא דופן. הוא מעצמו הגיע למסקנא הזאת, שכך צריך להיות. אבל, הוא היה קיצוני. לפי דבריו, ישנה כאן טעות, וצ"ל 'שויתי י"י לנגדי תמיד'. הוא עושה, שהשני שופרות, זה מפסיק גמור. לכן אומר מהרי"ץ, לא, אתה צודק רק בחצי. דהיינו, אכן ישנה הפסקה קלה, אבל אינה מבטלת את רפיות האות תי"ו שבמלה 'תמיד'. אבל למעשה, בהקדמת הספר מנחת שי, הדבר מובא כך.

כעת, בס"ד אני מתקן כאן, כמה דברים.

ראשית, היה משהו קצת לא ברור, בהקדמת המנחת שי, כי הוא כותב בזה"ל, בסוף ספר פֶּשֶׁם קדמון, הדפיס כמהר"ר אליעזר פרובינצאלו יצ"ו שמות טעמי תהלים וכלליהן בקיצור וכו'. מה זה הספר הזה, 'בשם קדמון'? קראו לספר 'קדמון'? או אולי זה 'פֶּשֶׁם קדמון'? לא ידענו מה זה. הבנו כי הכוונה היא, שזה ספר קדמון. אבל נתברר, כי אכן ישנו ספר כזה, כך השם שלו, 'פֶּשֶׁם קְדָמוֹן'. זאת טעות אחת, שצריך לתקנה. צריך לדעת זאת. אכן ישנו ספר בשם זה, זהו ספר נדיר מאד, ברוך ה' שזכינו לאורו, ושהדבר נתברר לנו.

כך מתחיל הספר, ו"קדמון" קאי כלפי הקב"ה, שהוא קדמונו של עולם. כך לשון הפתיחה שם, פֶּשֶׁם קְדָמוֹן אשר הכל חידש וכו'.

לגבי הכלל שמהרי"ץ כותב, כלל זה כבר הובא בספר הזה, שנדפס בוניציה שנת ה'שנ"ז. כנראה הספר הזה, הגיע לחכמי תימן. כאשר מהרי"ץ אומר שהיתה לו קבלה כזאת, אז אחת מן השתים. או שכפי שהיה להרב אליעזר פרובינצאלו את הכלל הזה, כך היה גם להם את הכלל הזה במסורת. אבל, לא מהמסורת

כמרבן, בספר שלטי הגיבורים, שמהרי"ץ מזכירו בשו"ת פעולת צדיק [ח"א סימן כ"ד], בעניין מסורת פרשיות פתוחות וסתומות, מהרי"ץ אומר בסוף תשובתו, לעיין בספר שלטי הגיבורים, המזהיר שלא לשנות את ספרי התורה בפרשיות פתוחות וסתומות. אבל מהרי"ץ מוסיף ואומר, ואין ספר זה שלטי גיבורים שסביב הרי"ף, אבל הוא ספר אחר בפני עצמו. חיברו הר"ר אברהם הרופא.

גם הוא [במאמר הלשון דף קע"ח ע"ב], מביא את הכללים האלה. א"כ, ישנו מקור נוסף לכך, בספר שכבר מהרי"ץ בעצמו מזכיר אותו. רק כנראה כאשר מהרי"ץ כתב זאת בכה"ד, הוא לא ראה שהדבר כתוב בספר הזה, לכן הוא לא ציין אותו. אבל הכלל הזה, מובא בספר שלטי הגיבורים [נדפס בעיר מנטובה בשנת ה'שע"ב], שהוא העתיק זאת ג"כ מהרב פרובינצאלו הנז' לעיל [אלא שמשום דמה קיצר שם בלשונו בסוף אות ד'].

אסדכן, ברוך ה' שנתברר הכל. זאת אינה מסורת מיוחדת של חכמי תימן, ולשני הכללים יש מקור בספר 'בשם קדמון', והדבר אינו לפי מסורת הקריאה הבבלית, וממילא מיושבת השאלה. החידוש הזה, הכלל הזה, הוא גם מתאים מבחינת הבנת העניין, ולכן קיבלוהו חכמי תימן באהבה ובהבנה.

התייחסות לדברי הרב מאוזו שליט"א בעלון בית נאמן על קריאת החאלבים הקוראים את המלה "אשרי" שבפסוק "אשרי האיש" בתהלים, עם העמדה באות אל"ף ובאות ש"ן (כמו התימנים), ודברים בשבחם.

ברצוני לסיים, בדבר אחד חשוב. לצערינו, שוב הפעם הרב מאוזו [עלון בית נאמן פרשת כי תצא אות כ"ד] קובע על דברים שהם טעות. אבל נהפוך הוא. במחכ"ת. אמנם עכשיו הוא לא טען על התימנים, אלא על החלאבים, אבל זה שייך גם אלינו, וכדלקמן.

בהתחלה הוא כותב כך, יש דבר בסליחות, שכל החזנים טועים בזה, שאומרים: "אל מלך יושב על כסא רחמים ומתנהג בחסידות", ובמנגינה עומדים בחי"ת. אבל זה לא נכון. למה? כי החי"ת מנוקדת בשוא פתח, ולא עומדים בשוא פתח.

בעניין זה, הוא אכן צודק. הספרדים אומרים, זמתנהג בחסידות, הם מנגנים כך. כאילו החי"ת בפתח, בחסידות. הטעות הזאת, היא רק אצלם. אצלינו ב"ה הטעות הזאת אינה קיימת [כל הציבור אומרים זאת ביחד, וגורסים בחסידות מלרע], לא ניכנס כעת לנושא הזה.

אבל בהמשך [שם בעלון הערה 38], ישנו דבר חשוב, שצריך להעיר עליו. הוא כותב כך, יש טעות כזו גם אצל החלאבים, שהם קיבלו מאבותיהם שאומרים בתהלים אֲשֶׁרִי האיש. השי"ן בשוא פתח, כי היא בשוא געיא. אבל הם לא יודעים לקרוא את זה, ואומרים אֲשֶׁרִי מלעיל ועומדים בשי"ן, וזו טעות, כי צריך לומר אֲשֶׁרִי מלרע כדי לעמוד באל"ף, והשי"ן שמנוקדת בשוא פתח מחברים אותה לרי"ש. עד כאן לשונו.

חושבני, כי אדרבה, מגיע לחלאבים יישר כח. אשריהם, הם שמרו על המסורת האמיתית. אמנם אין להם חלק הדקדוק, אבל כך מהרי"ץ כותב בכה"ד. החלאבים, הם אנשי ארם צובא. וגם אצלינו התימנים, כך הוא המנהג, רק שלא כולם מדייקים היטב, כפי שצריך להיות.

הרי במלה 'אשרי', ישנן שתי געיות. אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר | לֹא הָלַךְ בְּעֶצְתָּ רַשָּׁעִים וגו' [תהלים א']. קוראים כך, [מֶרֶן שְׁלִיט"א מדגים זאת בנעימה ארוכה. העורך], כפי שאומרים בחגים. או כאשר קוראים בספר תהלים, שאומרים זאת בניגון רגיל, יש שתי געיות, אֲשֶׁרִי הָאִישׁ.

שערי יצחק – השיעור השבועי

אמנם, מישהו יכול כאן להתווכח, מי אמר שהגעיא עושה את האות שלאחריה בשוא נע? הרי ישנה מחלוקת, בעניין זה. הדבר נדון בהרחבה במאמר 'המאריך', של בעל מנחת שי, ובספרים נוספים.

ישנן הרבה מלים כאלה, כגון מְשָׁכוּ וקָחוּ לָכֵם צֵאן וגו' [שמות י"ב, כ"א], אֲשֶׁרִי ו תִּבְתָּר ו תִּקְרַב וגו' [תהלים ס"ה, ה'], לְמַעַן ו תִּמְחַץ רַגְלְךָ בְּדָם וגו' [תהלים ס"ה, כ"ד]. לגבי כל הגעיות מן הסוג הזה, ישנם כאלה הסוברים, כי נכון שישנה געיא, אבל זה לא שוא נע, אלא 'מִשְׁכוּ', 'תִּבְתָּר' וכדומה. אפילו ישנם מקצת תימנים, במקומות הרחוקים בדרום תימן, הקוראים כך. אינני יודע מדוע, כנראה הם שכחו את המסורת. אבל גם לתוניסאים, יש את המסורת כפי שאנחנו קוראים, 'מִשְׁכוּ'. השי"ן בשוא נע. זהו דבר מעניין. אולי זה אחד מן הדברים, שנשאר להם. הרי בדר"כ הם אינם עושים את השוא נע, כמו שוא פתח. עכ"פ הם מודים, כגון במלה 'מִשְׁכוּ', שהגעיא עושה שוא נע. רק מנהיגו מפורסם, וכ"ה בתכלאל כתי"ק של מהרי"ץ לגבי קריאת התורה של פסח, משך תורא וכו'.

א"כ לשיטתו, הרי הרב מאזוז תוניסאי, לא צריך עוד געיא באות שי"ן, שבמלה 'אשרי'. אבל דבר זה מוסכם, כגון במנחת שי, ובן אשר, ומהר"ם לונזאנו. כל המדקדקים אומרים, שישנן שתי געיות. א"כ, למה באה הגעיא השנייה?

נקדים ונסביר, כי בספר תהלים, כתובה המלה 'אשרי', עשרים פעמים. בארבע מהן, יש שתי געיות. בשלוש מהן, ישנה געיא אחת. וכל היתר, ללא כל געיא, וקריאתה 'אשרי', באופן רגיל. דהיינו בשוא נח. כגון בפסוק, 'אשרי העם שככה לו אשרי העם שי"י אלהיו', המלה 'אשרי' הראשונה היא ללא כל געיא, ואומרים 'אשרי' באופן הרגיל. ובמלה 'אשרי' השנייה, ישנה געיא אחת באות אל"ף, ואומרים 'אֲשֶׁרִי'.

החלאבים יותר דייקנים, מעדות ספרד האחרות. אינני יודע לגבי כל הפרטים האחרים, אבל שמעתי פעם שהם יותר מדויקים. כנראה לחלאבים ישנה זכות, כיון שהיה להם שם את הכתר של בן אשר, כתר ארם צובא, הם שמרו אותו אצלם. כנראה בזכות הכתר הזה, הרי הם היו נשבעים בכתר הזה, מי שהוצרך שבועה בבית דין, כמו על ספר תורה. החשיבו אותו מאד. הם שמרו על המסורת, כנראה בזכות הכתר, הדבר השפיע על אוויר המקום והסביבה.

שאלה מהקהל: הם גם אומרים אֲשֶׁרִי העם שי"י אלהיו, בפסוק אֲשֶׁרִי הָעָם שִׁכְכָה לוֹ אֲשֶׁרִי הָעָם שִׁי"י אֱלֹהָיו [תהלים קמ"ד, ט"ז]?

תשובת מרן שליט"א: אינני יודע. צריך לבדוק את המסורת שלהם. לשאול אותם. אני לא יכול לומר, כיון שלא נכנסתי לפרטי כל הנושא הזה, רק על 'אשרי האיש'. [גם אם אינם עושים זאת וכיו"ב, מסתבר שעכ"פ את אֲשֶׁרִי הָאִישׁ הם זכרו יותר, מאחר שזה בתחילת ספר תהלים].

בזמנו [בשנת ה'תשנ"ט], הוצאנו על כך מאמר מיוחד, בשם 'אשרי האיש', המצורף לפרקי אבות שבהוצאת מכון פעו"צ. [עיין בהרחבה על נושא זה, בשיעור מוצש"ק שלח לך שנת ה'תשע"ג].

לכן אני אומר לחלאבים, ברוכים יהיו, שהם שמרו על המסורת האמיתית.

בדיוק כך כותב מהרי"ץ בחלק הדקדוק, אקרא את לשונו בקצרה, אֲשֶׁרִי הָאִישׁ, האל"ף הועמד בגעיא, כדי להניע השוא שבשי"ן, וגם הושם געיא בשי"ן עם השוא, וקריאת השי"ן נוטה לפתח. בהתחלה יש געיא באות אל"ף, א', בכדי שאח"כ יהיה שִׁי"י.

הרב מאזוז טוען, שכך צריך לקרוא, אֲשֶׁרִי. לדבריו א"כ, בשביל מה צריך את הגעיא השנייה? הרי מספיקה הגעיא הראשונה?

אבל ישנם ארבעה מקומות, שיש במלה 'אשרי', שתי געיות. א"כ, הגעיא השנייה, הופכת את השוא לפתח.

זהו מה שמהרי"ץ אומר, האל"ף הועמד בגעיא, כדי להניע השוא שבשי"ן, וגם הושם געיא בשי"ן עם השוא, וקריאת השי"ן נוטה לפתח וכו'. ישנה שם [במאמר אשרי האיש] אריכות רבה לגבי כל הנושא הזה, והבאנו את כל המקורות לכך.

למעשה, 'העולם' קורא את האות שי"ן במלה אשרי, כמו המלה שְלָמִים, פתח עם געיא, בפסוק הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְלָמִים הֵם אֲתָנוּ [בראשית ל"ד, כ"א]. אבל לפי הדקדוק, זה לא צריך להיות פתח גמור. בכל אופן, בעלון בית נאמן שם כתוב, שצריך לחבר אותה לאות רי"ש. כביכול אומרים 'א-שְרִי'. אבל זה לא נכון. הכי הרבה, זה 'שְרִי'. רק כעת השאלה היא, האם לקרוא 'א-ש-רי'. בכל מקרה אמנם זה לא נחשב "מלעיל", כפי שהסברנו בס"ד שם במאמר אשרי האיש.

עניין דומה ישנו במה שקראנו השבת בפרשת השבוע, וְאִם-בְּשַׁבָּה [דברים כ"ב, כ"ה]. שמעתי מהבן שלי דוד נר"ו שהכין את הקריאה, והוא קרא כך, 'וְאִם', מבלי להדגיש הרבה את הגעיא שבאות וא"ו. אמרתי לו, תשמע, אתה צודק, אין חובה להדגיש זאת. אבל אם תקרא כך, לא ישמעו זאת, יגידו לך שזאת טעות. קראת בלי געיא. לכן צריך לומר, 'וְאִם', בהארכה רבה. כך מלמדים. וכנלע"ד. כי אחרת, הדבר יישכח במשך הזמן. והרי עינינו רואות שכך המציאות, כל שאר העדות שכחו מכך. וכבר דיברנו על כך בעבר בהרחבה.

יש ארבע 'אשרי', בשתי געיות. ואלו הן, אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים [תהלים א'], אֲשֶׁרִי אָדָם לֹא יִחְשַׁב יְיָ לוֹ עֹז [שם ל"ב, ב'], אֲשֶׁרִי הַגִּבֹּר אֲשֶׁר שָׁם יְיָ מִבְּטָחוֹ [שם מ', ה'], אֲשֶׁרִי אָדָם שָׁמַע לִי [משלי ח', ל"ד]. ישנה כאן במאמר 'אשרי האיש' אריכות רבה,

לגבי כל הנושא הזה. כי כבר היה מישחו שרצה להפוך הקערה על פיה.

אבל, מה נעשה? אני רואה בספר סְנֶסֶן ליאיר, או כפי שהם קוראים לזה 'סְנֶסֶן ליאיר' [בני ברק ה'תשס"א, מאת הרב נאמן], נעלמו שם כל הגעיות האלה. בעל מנחת שי, כותב אותם במפורש, אבל רואים במציאות כי המסורת שלהם נשתכחה. מובא שם במגילת אסתר ודף צ"ד, לְהָבִיא אֶת-יֹשְׁתֵי הַמֶּלֶכָה לְפָנָיו וְלֹא-בָאָה [אסתר א', י"ז]. אין שם געיא במלה 'ולא', למרות שהמנחת שי אומר זאת בהדיא. וכן בפסוק וַיִּקְרָאוּ סִפְרֵי-הַמִּלֵּךְ בְּעֵת-הַהִיא [אסתר ח', ט'], כבר אינני מדבר על המלה 'בְּעֵת', שזה עניין נוסף, אלא על וַיִּפְתַּח פְּכֹל־אֲשֶׁר-צִוָּה מֶלֶךְ-כִּי אֶל-הַיְּהוּדִים [אסתר ח', ט'], שאין שם געיא במלה 'ככל'.

סיפר לי הרה"ג דוד יצחקי הי"ו, הוא מדקדק אשכנזי, מכולל חזון איש, הוא ברוך ה' מבין שזאת טעות, ששכחו את המסורת. כאשר הוא קרא את המגילה, הוא ניסה להכניס זאת. אבל אם הוא יאמר 'פְּכֹל', כולם יצחקו, מה זה 'פְּכֹל'? הוא סיפר לי, ניסיתי 'לבלוע' את זה, כך שלא ישמעו, לקרוא נכון מבלי שירגישו, אבל זה לא עזר לי, ותיקנו אותי. לא היתה לי ברירה, הייתי חייב לחזור. כמה שהוא ניסה, לא הצליח. בעוה"ר, שכחו מכך, עד שחושבים את הנכון והאמת לטעות רח"ל.

כמדומני שמובא בספר נוהג כצאן יוסף, ראיתי זאת לפני שנים רבות, הוא אומר שישנה מסורת, בפסוק 'האנשים האלה שלמים הם אתנו', לקרוא את האות שי"ן שבמלה 'שלמים' בפתח. רואים שלפני 400-500 שנים, גם הם – האשכנזים – ידעו מכך. והיום בזמנינו, לא מיניה ולא מקצתיה.

[כעת חיפשתי שם, ובספרים נוספים דומים, ולא מצאתי. אך מצאתי זאת עכ"פ בספר עין חיים, שחיבר מה"ר חיים בן בצלאל, אחיו של מהר"ל מפראג, וחבירו של הרמ"א [בשער השני דף ל"ז

המסורת האמיתית שבידם, ואדרבה צריך לעודדם.

כפי שאמרנו בהתחלת השיעור, ישנה מסורת לגבי העופות, וכעת אנו מדברים על מסורת הקריאה. ברוך ה' יש לנו מסורת על שניהם, וגם על האתרוג. החתם סופר [בשו"ת סימן ר"ז] אומר, שאתרוגים לוקחים רק במסורת. הוא אומר, שדוקא לגבי האתרוגים, הם לא צריכים מסורת. והסיבה לכך, כי האתרוגים של אשכנזים, הם לא יודעים מה מורכב ומה אינו מורכב, כי בכל מקרה יש מיץ. איך ידעו, מה מורכב ומה לא? אצלנו התימנים, אם תרכיב אותו, יהיה פלחים של מיץ. לכן, אנחנו לא מצריכים מסורת, אלא תפתח אותו ותראה. משא"כ האשכנזים, החת"ס כותב שם, כי עכשיו אתרוג נהיה כמו עוף, שלוקחים אותו רק מהיכן שיש מסורת, שלא הרכיבו אותו. אחרת, איך נדע?

הרי ישנם סימנים, לדעת על אתרוג שאינו מורכב. כגון, שהעוקץ שוקע. להבדיל מהלימון, שהעוקץ שלו הוא בולט. וכן שקליפת האתרוג אינה חלקה, משא"כ קליפת הלימון היא חלקה. וכן, שהגרעינים זקופים. על זאת אומר החת"ס, שלא לסמוך על הסימנים, אלא על המסורת. אבל כפי שאמרתי, לדידן אין צורך בכך. הרחבנו על כך בס"ד בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ כרך רביעי. בכל אופן, בודאי שלגבי שני הדברים שאמרנו, כך הוא הנכון.

בדבר בשבח החוברת חן אשה על בעלה.

לפני שאסיים, היה עוד נושא שביקשו ממני מזמן לדבר עליו, ואני מתנצל, כי פשוט מחמת הזמן לא הספקתי. רציתי לדבר על עניין שלום בית, לצערינו בזמן האחרון הגיעו אלי הרבה בעיות חמורות, בענייני שלום בית, וצריך לחזק את הנושא הזה. אבל לכל הפחות, מי שירצה, מבקשים ממני, הדפיסו את החוברת 'חן אשה

ד"ה המתג וז"ל, כל תנועה גדולה שלפני שבא, הוא במתג כמו שביארתי לעיל. ובא מתג בראש מלת 'וינצלו', בעבור שהטעם מלרע, ולפניו הצד"י שבא דגש, וכן כל כיוצא בזה. וכן 'וישמעו אחיו', מתג, בעבור שהטעם מלרע, ולפניו ב' שְבָאִים. עוד יש מתג אצל אות שְבָאִית שבראש המלה וימין השבא, וקורין אותו געיא. וקריאתו כקריאת הפתח, כמו נְשָלִימִים הם, אליך וְנִשְׁוֹבָה, קורין אותו וְנִשְׁוֹבָה, 'שְלִימִים הם' וכו' ע"כ.

כיצד הדבר נשכח. גם בחומש 'איש מצליח', אין את הגעיא הזאת, מה יעשו עם מנחת שי מפורש, שלא היה תימני, אלא באיטליה, והוא כותב בזה"ל, שלמים, כתב ר' אליה המדקדק בספר טוב טעם פרק ח', ולוית חן שער ב' פרק ז', שהשי"ן בגעיא. וכן הוא במדויקים ע"כ. זהו ה'שלמים', השלימות.

שאלה מהקהל: לפי הספרדים ששוא נקרא כמו צירי, הקריאה לא שְלִימִים, אלא שְלִימִים.

תשובת מרן שליט"א. כך לשיטתם. אבל זאת טעות נוספת. טעות על טעות. [חוץ מלדעת מהר"ל מפראג שמצדיק זאת]. אבל הרד"ק כבר כותב, זהו הר"ר דוד קמחי, בספרו מכלול, שקריאת השוא נוטה לפתח. זהו עניין נוסף. אבל נכון, לכל הפחות שיגידו שְלִימִים. אבל אצלם כעת לא מיניה ולא מקצתיה.

בספר תהלים עטרת פז [דף כ"ג] ראיתי שגיאה הפוכה, הדפיסו אמנם אֶשְׁרִי בשתי געיות, ואף כתבו זאת בהערות מפורש, שתיבת אשרי בשני מאריכים, וצינו למנחת שי, ובכל זאת סיימו שהשי"ן בשוא נח. היתכן? דבר והיפוכו. ואולי זו טעות הדפוס, וכוונתם היתה לשוא נע.

המקום ברוך הוא יאיר עינינו, ויפקח גם את עיניהם לדעת היכן היא המסורת האמיתית והנכונה. ח"ו שהחלאבים ישמעו לשנות את

על בעלה, וכבר אמרתי בזמנו [שיעור מוצש"ק בהעלותך ומוצש"ק שלחלך ה'תשע"ז] כי זאת סגולה לעצמו לשלום בית, או למישהו אחר, דהיינו שרוצה שיהיה לאחר זכות לשלום בית. ברוך ה', הדפיסו זאת, והמהדורא נגמרה, ורוצים להדפיס מהדורא חדשה.

מי שיזכה לתרום להם, למשפחת שפירא, אלה המתעסקים בהדפסת החוברת, הטלפון שלהם הוא 052-7142065. הזכות הזאת, להדפיס את החוברת הזאת בעז"ה במהדורא חדשה, תהיה ברוך ה' להביא את השלום והאוויר.

החוברת היא בנושא מעלת התקשטות האשה בתוך הבית, כמובן גם בכדי לחזק את הצניעות, אבל גם לחזק את האהבה והאחוה שלום ורעות, שיהיה עלינו ועליכם ועל כל ישראל, אבי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

הודעה חשובה ל"מנויים לחיים".

זיכנו השי"ת ברוב חסדו, ומרן שליט"א נתן את הסכמתו להקדיש מזמנו היקר והעמוס לרוב בענייני הכלל והפרט, על מנת לעיין ולהגיה את השיעורים השבועיים קודם הדפסתם, ולתקן בהם את הצריך תיקון, וכן להוסיף עניינים והערות ומקורות נוספים, אשר לא נאמרו בשיעור המוקלט.

אי לכך, הדפסת השיעורים ושליחתם ל"מנויים לחיים", תלויה בעומס המוטל על כתפי מרן שליט"א באותה התקופה, וכן בסיבות טכניות נוספות, כגון עיכובים בהקלדה או בעריכה אשר אינן תלויות בנו, ובפרט בחדשי החגים, בשמחות משפחתיות וכדומה.

אנו מבקשים מראש את סליחתכם על העיכוב, ומקווים להשלים בעה"ת את כל השיעורים החסרים בהקדם האפשרי.

ברוכים תהיו

מערכת "שערי יצחק"

שע"י מוסדות יד מהרי"ץ ב"ב